

Dječje likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama

Varga, Melani

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:066857>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Melani Varga

DJEČJE LIKOVNE AKTIVNOSTI U DOBNO
MJEŠOVITIM SKUPINAMA

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Melani Varga

DJEČJE LIKOVNE AKTIVNOSTI U DOBNO MJEŠOVITIM
SKUPINAMA

Diplomski rad

Mentorica rada:

prof. dr. art. Kristina Horvat Blažinović

Zagreb, rujan 2023.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici prof. dr. art. Kristini Horvat Blažinović na podršci i pomoći prilikom izrade diplomskog rada.

Zahvaljujem se ravnateljici Dječjeg vrtića „Cvrčak“, Lidiji Varošanec, na omogućavanju provođenja ovog istraživanja. Veliko hvala svim roditeljima, djeci i odgojiteljima koji su sudjelovali u ovom projektu.

Zahvaljujem se mojim najmilijima koji su me pratili i poticali tijekom cijelog procesa studiranja.

Sadržaj

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	1
2. DOBNO MJEŠOVITE SKUPINE	2
2.1. Dobrobiti za dijete	3
2.2. Karakteristike rada u dobno mješovitim skupinama	5
3. LIKOVNI ODGOJ U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI	7
3.1. Likovni elementi	8
3.2. Komparativni prikaz likovnih elemenata kod djece u dobi od 1. do 6. godine života	9
4. LIKOVNE AKTIVNOSTI S DJECOM RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	15
4.1. Važnost provođenja likovnih aktivnosti	16
4.1.1. Razvoj kreativnost	18
4.1.2. Divergentno mišljenje i kreativnost	19
4.2. Oblici rada kod likovnih aktivnost - individualne, rad u paru i grupne	19
4.3. Vođene i samoinicirane likovne aktivnosti	20
5. ULOGA ODGOJITELJA U LIKOVNIM AKTIVNOSTIMA	22
5.1. Poticanje kreativnosti	23
5.2. Ometanje likovnosti	24
6. PRIMJERI LIKOVNIH AKTIVNOSTI ZA RAD S DJECOM U MJEŠOVITIM SKUPINAMA	26
6.1. Likovna aktivnost br. 1 - Čovjek	26
6.2. Likovna aktivnost br. 2 - Drvo	30
6.3. Likovna aktivnost br. 3 - Lutka	34
7.5. Osvrt na aktivnosti	38
7. ISTRAŽIVANJE STAVOVA I MIŠLJENJA ODGOJITELJA PREDŠKOLSKE DJECE O PROVOĐENJU LIKOVNIH AKTIVNOSTI U DOBNO MJEŠOVITIM SKUPINAMA	39
7.1. Cilj istraživanja	39
7.2. Istraživačka pitanja	39
7.3. Hipoteze istraživanja	39
7.4. Uzorak	40
7.5. Mjerni instrument	40
7.6. Anketa i rezultati	40
7.7. Rasprava	62
8. ZAKLJUČAK	64

LITERATURA	65
FOTOGRAFIJE	68
PRILOZI	70
*Anketni upitnik	70
Kratka biografska bilješka	77
Izjava o izvornosti diplomskog rada	78

SAŽETAK

Ovaj rad navodi i opisuje dobno mješovite skupine te karakteristike organiziranja i provođenja likovnih aktivnosti u istima. Katz i suradnici (1991) opisuju dobno mješovite skupine kao skupine u kojima su grupirana djeca među kojom postoji jedna godina razlike u dobi. Rad u takvim skupinama zahtjeva kvalitetnu educiranost i kompetentnost odgojitelja u poznavanju likovnog odgoja i likovnog jezika djece rane i predškolske dobi kako bi mogli osigurati i omogućiti jednake mogućnosti djeci različite dobi i podržati njihov cjelokupni razvoj unutar skupine.

U ovom radu prikazane su likovne aktivnosti provedene u dobno mješovitoj skupini koju polaze djeca od 3. do 7. godine života. U provedenim aktivnostima vidljivi su elementi i faze razvoja dječjeg likovnog izraza te specifičnosti provođenja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama.

Nadalje, ovim su se radom nastojala ispitati mišljenja i iskustva odgojitelja u radu s djecom dobno mješovitih skupina. Cilj ovog istraživanja je utvrditi, prema mišljenju odgojitelja, razlike organiziranja i provođenja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine te utvrditi razlike u ponašanju djece tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine. U istraživanje je uključeno dvanaest odgojitelja s područja Međimurske županije, a mjerni instrument koji je korišten jest anketni upitnik. Potvrđene su prva i treća hipoteza u kojima odgojitelji ističu ulogu planiranja aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama u dobno mješovitim skupinama kao najrazličitiju u odnosu na homogene skupine te odgojitelji uočavaju razvijenija socijalna ponašanja (suradnja, prosocijalna ponašanja) kod djece u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine. Odbačena je druga hipoteza jer odgojitelji ne uočavaju značajnije razlike u odabiru teme, motiva, tehnike i motivacije u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine. Također, odgojitelji ne uočavaju značajnije razlike u organizaciji i provođenju likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine, no uočavaju razlike u ponašanju djece čime je glavna hipoteza djelomično potvrđena.

Ključne riječi: dobno mješovita skupina, djeca rane i predškolske dobi, likovna aktivnost, iskustvo odgojitelja

SUMMARY

This paper states and describes age-mixed groups and the characteristics of organizing and conducting art activities in them. Katz et al. (1991) describe mixed-age groups as groups in which children with a one-year age difference are grouped together. Working with such groups requires high-quality education and competence of educators in the knowledge of art education and the art language of children of early and preschool age in order to be able to provide and enable equal opportunities for children of different ages and support their overall development within the group.

This paper presents art activities conducted in a mixed-age group attended by children from 3 to 7 years of age. The elements and stages of the development of children's artistic expression and the specifics of performing art activities in mixed age groups are visible in the activities carried out.

Furthermore, this work tried to examine the opinions and experiences of educators in working with children of mixed age groups. The goal of this research is to determine, according to the educator, the differences in organizing and conducting art activities in age-mixed groups compared to homogeneous groups, and to determine the differences in children's behavior during art activities in age-mixed groups compared to homogeneous groups. Twelve educators from Međimurje County were included in the research, and the measuring instrument used was a survey questionnaire. The first and third hypotheses were confirmed, in which educators emphasize the role of planning activities in accordance with developmental needs in age-mixed groups as the most different compared to homogeneous groups, and educators observe more developed social behaviors (cooperation, prosocial behaviors) in children in age-mixed groups compared to homogeneous groups. The second hypothesis was rejected because educators do not notice significant differences in the choice of topic, motive, technique and motivation in age-mixed groups compared to homogeneous groups. Also, educators do not notice significant differences in the organization and conduction of art activities in age-mixed groups compared to homogeneous groups, but they notice differences in children's behavior, which partially confirms the main hypothesis.

Keywords: mixed age group, children of early and preschool age, art activity, experience of educators

1. UVOD

Provedena istraživanja (Petrović Sočo, 2007; Katz, McClellan, 2005) pokazuju kako je najpoticajnije okruženje za razvoj djeteta dobno mješovita skupina. U literaturi grupiranje djece različite dobi naziva se različitim imenima: heterogeno grupiranje, višedobno grupiranje, vertikalno grupiranje, obiteljsko grupiranje (Katz i sur., 1991). Rad u dobno mješovitim skupinama zahtjeva kompetentnost odgojitelja kako bi mogli podržati cjelokupni razvoj svakog djeteta unutar skupine te odgovoriti na svakodnevne izazove koje ono donosi. Takvo grupiranje djece rane i predškolske dobi može pružiti niz dobrobiti za njihov cjelokupni razvoj. Mnoga istraživanja ukazuju na pozitivan utjecaj dobno mješovitih skupina na socio – emocionalni razvoj, kognitivni razvoj te razvoj govora. Nadalje, rad u dobno mješovitim skupinama sadrži određene posebnosti i karakteristike u odnosu na rad u homogenim skupinama. Prema tome, provođenje i organiziranje likovnih aktivnosti, ponašanje djece u dobno mješovitim skupinama tijekom likovnih aktivnosti te uloge odgojitelja razlikuju se u odnosu na homogene skupine. Kako bi odgojitelj kvalitetno i kompetentno obavljao svoje zadaće tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama važno je dobro poznavanje likovnih elemenata i faza likovnog razvoja djece rane i predškolske dobi te uz to biranje aktivnosti koje utječu na napredak svakog djeteta te poštuju njegovu individualnost. Razvoj djeteta rane i predškolske dobi razmatra se kroz četiri područja: tjelesni i psihomotorni razvoj, socio – emocionalni razvoj i razvoj ličnosti, spoznajni razvoj te govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo. Uzimajući u obzir razvojne zadaće, osnovne dječje potrebe i stvaralačke mogućnosti, putem likovnog izražavanja doprinosi se izgradnji cjelovite dječje osobnosti. Kako bi dijete pokazalo sve svoje potencijale, mogućnosti i sposobnosti potreban je odgojitelj koji će ga poticati na različite načine od najranije dobi te mu omogućiti slobodno i neometano likovno izražavanje. Uz kompetentnog odgojitelja djetetu su potrebni i vršnjaci, mlađi i stariji, uz koje će rasti i razvijati se.

2. DOBNO MJEŠOVITE SKUPINE

Katz i suradnici (1991) opisuju dobno mješovite skupine kao skupine u kojima su grupirana djeca među kojom postoji jedna godina razlike u dobi. Grupiranje djece u dobno mješovite skupine ima dugu povijest u evoluciji društva. Lougee i suradnici (1977) navode kako antropološki podaci sugeriraju da se socijalizacija djece kroz povijest odvijala unutar dobno mješovitih sredina. Karabatić (2006) ističe kako se u našoj sredini sve više pridaje pozornost formiranju mješovitih skupina djece te navodi da je to rezultat uočavanja razvojnih prednosti kao i potreba i uvjeta konkretne sredine. U literaturi grupiranje djece različite dobi naziva se različitim imenima: heterogeno grupiranje, višedobno grupiranje, vertikalno grupiranje, obiteljsko grupiranje (Katz i sur., 1991). Naziv obiteljsko grupiranje proizlazi iz sličnosti navedenog, dobno mješovitog grupiranja djece i obiteljskog, spontanog grupiranja. Obitelji se često sastoje od članova različite dobi u kojima se mlađim članovima pružaju prilike za promatranje i oponašanje širokog raspona kompetencija u svim područjima, a starijim se članovima omogućuje da vode i podučavaju mlađe od sebe. Miljak (2009) navodi da bi ustanova dječjeg vrtića trebala izgledati i funkcionirati kao „velika brižljiva obitelj“ kako bi ona bila maksimalno poticajna za svako dijete te za njihov cjelokupni razvoj, odgoj i obrazovanje. Kako bi dijete razvilo sve svoje potencijale važno mu je ponuditi dovoljno slobode, vremena, poticajno okruženje i podršku da to uradi samostalno i u skladu s vlastitim razvojnim tijekom. Dobno mješovite skupine to omogućuju svakom djetetu jer, opisuju Katz i suradnici (1991), usporedno nude širok raspon aktivnosti u kojima se mogu primijeniti različite razine vještina, sposobnosti i mogućnosti. Katz i McClellan (2005) opisuju grupe s djecom mješovite dobi kao potencijalno obogaćenu vrtićku zajednicu u kojoj se djeci pruža veći broj prilika da pružaju i primaju pomoć, bez obzira na to jesu li stariji ili mlađi članovi grupe. Rad u dobno mješovitim skupinama zahtjeva kvalitetnu educiranost i kompetentnost odgojitelja kako bi mogli osigurati i omogućiti jednake mogućnosti djeci različite dobi i podržati njihov cjelokupni razvoj unutar skupine, ali i odgovoriti na svakodnevne izazove koje donosi rad u dobno mješovitim skupinama. Ako odgojitelji pomno planiraju, promišljaju tijekom organizacije, prilagode strategije poučavanja i individualno pristupaju svakom djetetu, dobno mješovito organiziranje djece rane i predškolske dobi može djeci omogućiti mnoštvo dobrobiti.

2.1. Dobrobiti za dijete

Mnoga istraživanja navode dobrobiti dobno mješovitih skupina za cjelokupni razvoj djece rane i predškolske dobi. Provedena istraživanja ukazuju na pozitivan utjecaj dobno mješovitih skupina na socio-emocionalni razvoj, kognitivni razvoj i razvoj govora.

Lougee i suradnici (1977) nakon provedenog istraživanja zaključuju da se socijalna interakcija djece u dobno mješovitim skupinama razlikuje od one u skupinama djece iste dobi. Katz i McClellan (2005) ističu kako dokazi ukazuju na to da će socijalni razvoj (kao i onaj intelektualni i školski) biti ubrzan u grupama s djecom mješovite dobi u odnosu na one iste dobi. Socijalna umijeća, kao i sva ostala, moraju se uvježbavati, iskusiti u najranijoj dobi te se poboljšavaju praksom. Katz i suradnici (1991) zaključuju kako dobno mješovite skupine pružaju odgovarajući kontekst u kojem djeca mogu vježbati vještine vođenja. Nadalje, starija djeca su više odgovorna i osjetljiva na vlastite i tuđe potrebe. Pružanje pomoći, dijeljenje i čekanje na red svakodnevna su pojava u dobno mješovitim skupinama, takva prosocijalna ponašanja pokazatelj su socijalne kompetencije pojedinca koje se najbolje usvajaju i razvijaju u interakciji s djecom različite dobi i odraslima. Mounts i Roopnarine (1987) u svom istraživanju ističu da starija djeca imaju korist u mješovitim skupinama jer razvijaju osjetljivost za probleme mlađih što pridonosi njihovoj socijalizaciji i razvoju empatije. Isto tako, Katz i suradnici (1991) ukazuju na pojačan razvoj samoregulacije djece u dobno mješovitim skupinama te opisuju ako je starije dijete ohrabreno da podsjeća mlađu djecu na pravila ponašanja i usmjerava ga tijekom dana to ujedno pridonosi osobnoj samoregulaciji. Nadalje, Katz i suradnici (1991) navode kako druženje s mlađom djecom može pozitivno utjecati na motivaciju i samopouzdanje starije djece. Proučavajući igru trogodišnjaka i četverogodišnjaka, Goldman (1981) ukazuje da se mlađa djeca mogu baviti složenijim oblicima igre u suradnji sa starijom djecom u dobno mješovitim skupinama. Mounts i Roopnarine (1987) ukazuju na razvoj empatije i pristojnosti koju u mješovitim grupama olakšava kontakt s mlađom i starijom djecom koja su više ili manje kompetentna i koja iznose ideje koje se međusobno razlikuju. „Djeca koja imaju problema u odnosima s vršnjacima često ostvaruju i održavaju dobre kontakte s mlađom i starijom djecom“ (Katz i McClellan, 2005, str. 42). Takav socijalni razvoj i interakcije moguće su samo u dječjim vrtićima s dobno mješovitim skupinama.

„Dijete je proaktivno biće koje samo i u kolaboraciji s drugima konstruira i sukonstruira svoja znanja pa su mu potrebna i mlađa djeca kojoj će pomagati i starija uz čije će akcije i komentare razumijevati, dograđivati i revidirati ono što je već djelomice naučilo“ (Petrović –

Sočo, 2007, str. 95). Mnoga istraživanja ukazuju na pojačan spoznajni razvoj djeteta ako je dijete u interakciji s drugom djecom koja su na različitim razinama spoznajnog razvoja. Mounts i Roopnarine (1987) iznose rezultate istraživanja koji pokazuju kako dobno mješovite skupine mogu utjecati na okruženje za učenje mlađe djece i poimanje sebe. Nadalje, ističu kako starija djeca imaju priliku kroz igru s mlađom djecom usavršiti svoje vještine koje su već naučili. Vygotski je smatrao kako igra između djece različite dobi i vršnjačka interakcija potiču djetetovo prevladavanje kognitivnih ograničenja te takav proces naziva zona sljedećeg razvoja. Slunjski (2001) opisuje zonu sljedećeg razvoja kao mnoštvo intelektualnih nastojanja djeteta za koje ono u određenom trenutku još nije samo sposobno, ali koje može savladati uz pomoć vještijeg vršnjaka ili odrasle osobe. Slavin (1987) takav način učenja i razvoja djeteta naziva „cooperative learning“ te opisuje kao skup nastavnih metoda kojima se djecu, učenike potiče na zajednički rad. Slunjski (2001) opisuje kako koncept suradničkog učenja stavlja naglasak na učenje djece putem aktivnosti, razgovora, suradnje i dogovora. Kvaliteta suradničkog učenja ne ovisi o kronološkoj dobi djece već o primjerenom pristupu i kompetentnosti odgojitelja. Slavin (1987) navodi kako će motivirana djeca omogućiti jedni drugima objašnjenja koja će dovesti do zone sljedećeg razvoja, odnosno potaknut će spoznajni „sukob“ koji dovodi do spoznajnog razvoja i rasta. U dobno mješovitim skupinama tijekom interakcija jednako se razvijaju i mlađa i starija djeca odnosno i mlađi i stariji imaju koristi od takvog odnosa. Duran (1994) opisuje takav odnos u kojem se manje razvijenom djetetu nude djelatnosti i kognitivno područje koje je u zoni njegova sljedećeg razvoja, a samim time takve djelatnosti su za njegov razvoj provokativne, dok razvijenije dijete ima priliku preuzeti kompetenciju preuzimajući vodeću ulogu u strukturiranju interakcije što je naučilo ranije od nekog razvijenijeg od sebe. Miljak (2001) dodaje da i djeca s teškoćama u razvoju imaju koristi u dobno mješovitim skupinama jer se u njima na prirodan i spontan način integriraju u skupinu s djecom različitih sposobnosti, znanja, vještina i potreba.

Uz poticajan utjecaj na socio – emocionalni i spoznajni razvoj, navedena istraživanja pokazuju i pozitivan utjecaj dobno mješovitih skupina na razvoj govora. Hamilton i Stewart (1977) u svom istraživanju ukazuju da mlađa djeca imitiraju govor vršnjaka i djece s kojom borave dulje vrijeme. Također navode kako imitiranje govora ostale djece pozitivno utječe na učenje novih riječi. Lougee i suradnici (1977) nakon provedenog istraživanja u dobno mješovitim skupinama i skupinama s djecom iste dobi, ustanovili su da je verbalna komunikacija mlađe djece u dobno mješovitim skupinama bila više prikladna od djece u skupinama iste dobi.

Fotografija 1. Primanje i pružanje pomoći

Fotografija 2. Primanje i pružanje pomoći

2.2. Karakteristike rada u dobno mješovitim skupinama

Dobno mješovite skupine mogu djeci pružiti niz dobrobiti za njihov cjelokupni razvoj, a kako bi to bilo moguće Evangelou (1989) navodi kako prije samog grupiranja djece u skupine treba uzeti u obzir omjer mlađe djece prema starijoj, raspodjelu vremena u mješovitoj skupini te kurikulum i strategije poučavanja koje će optimizirati odgojno – obrazovne učinke za grupu. Nadalje, Katz i suradnici (1991) navode preporuke za kvalitetno grupiranje djece u dobno mješovite skupine: kurikulum osmišljen i dizajniran tako da odgojitelji, ravnatelji i roditelji razumiju važnost zajedničkog rada djece koji pridonosi višedimenzionalnom učenju, kurikulum koji je orijentiran na aktivnosti koje potiču i omogućuju timski rad i interakciju djece koristeći strukture vršnjačkog podučavanja, suradničkog učenja i spontanog grupiranja tijekom igre, osigurati odgojiteljima podršku i pomoć tijekom rada u dobno mješovitim skupinama te roditeljima pružiti informacije i smjernice o prednostima dobno mješovitih skupina. Tijekom rada u dobno mješovitim skupinama odgojitelji moraju biti dovoljno fleksibilni, kreativni i educirani kako bi mogli odgovoriti na različite potrebe i razvojne stupnjeve djece s kojom rade. Odgojitelji u dobno mješovitim skupinama nude mnogo različitih izbora i aktivnosti, širok

raspon materijala i poticaja prikladnih za svu djecu, igračke i materijale koji su nestrukturirani i mogu se koristiti na više načina odnosno mogu ih koristiti djeca s različitim sposobnostima i vještinama. Odgojitelji aktivnosti planiraju u manjim skupinama te se ujedno usmjeravaju na individualnost i pristup svakom djetetu sukladno njegovim razvojnim mogućnostima. U dobno mješovitim skupinama djeca imaju veću slobodu razvoja u skladu s vlastitim tempom. Tijekom planiranih i slobodnih aktivnosti potiče se suradnja i timski rad, međusobno pomaganje i zajedničko rješavanje problema. Prilikom uređenja prostora sigurnost je najvažnija, stoga odgojitelji materijale pomno i promišljeno raspoređuju u sobi dnevnog boravka. Odgojitelj stvara atmosferu koja je slična obiteljskoj te tako osigurava sigurno i udobno okruženje za djecu. Sve navedeno od odgojitelja iziskuje dodatno planiranje, veliku promišljenost tijekom organizacije i prilagodbu strategija poučavanja. Burić i suradnici (2006) donose rezultate istraživanja stavova odgojitelja, stručnih suradnika i studenata o dobno mješovitim skupinama. Istraživanje pokazuje kako stručni suradnici imaju značajno pozitivniji stav prema mješovitim skupinama, a studenti najniži. „Suzdržaniji stav odgojiteljica prema mješovitim skupinama može se tumačiti oprezom koji proizlazi iz njihove svijesti o velikoj odgovornosti i zahtjevnosti koju rad u mješovitoj skupini postavlja pred njih“ (Burić i sur., 2006, str. 18). Autorice prema tome naglašavaju kako je odgojiteljima potrebna podrška struke i osmišljena edukacija koja će ih dodatno osposobiti za rad u dobno mješovitim skupinama.

3. LIKOVNI ODGOJ U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

Svako dijete je umjetnik. Pitanje je kako ostati umjetnikom kada odrasteš.

Pablo Picasso

Likovno stvaralaštvo započinje već od najranije dobi te se djeca susreću s likovnom umjetnosti i prije dolaska u ustanovu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Djeca sasvim nesvjesno počinju zadovoljavati svoju potrebu za stvaralaštvom i to u dobi kad bi mnogi pomislili da je to nemoguće. Autorica Balić Šimrak (2010) navodi kako dijete istražuje likovnost od trenutka kad počne istraživati svijet oko sebe. Autori Grgurić i Jakubin (1996) opisuju kako se djeca počinju likovno izražavati spontano, tjerana nekom unutarnjom potrebom i pobudom, na način tipičan za svu djecu svijeta. Pristup poučavanju i odgoju djece kroz likovnu umjetnost mijenjao se kroz povijest te je tek krajem 19. stoljeća prepoznata vrijednost i autentičnost dječjeg likovnog stvaralaštva. Novi metodički pristup likovnoj umjetnosti te napuštanje dotadašnjih stavova, metoda i pristupa započeo je Frank Cizek te se on smatra „ocem kreativnog likovnog poučavanja“. Paralelno s njegovim uvođenjem novog pristupa u likovnom odgoju djece, u Italiji Reggio Emilia i Loris Malaguzzi promiču sličan program čija je okosnica „spontana ekspresija i kreativnost djeteta bez uplitanja odraslih, s time da se spontanost temeljila na snažnom prethodnom iskustvu kroz istraživanje metoda i tehnika“ (Balić Šimrak, 2010, str. 3). Oba pristupa dovela su do promjene u shvaćanju dječjeg likovnog stvaralaštva te samim time i cjelokupnog razvoja djece. Suvremeno shvaćanje djeteta polazi od djeteta kao kreativnog bića sa specifičnim stvaralačkim i izražajnim potencijalima. Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) kreativnost se navodi kao jedna od sastavnica cjelokupnog odgojno – obrazovnog procesa dječjeg vrtića koja je utkana u sve segmente kurikuluma. Prema tome dječji vrtić treba biti „mjesto stvaranja i izražavanja u različitim izražajnim formama“ (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015, str. 36). Odgojitelji imaju zadaću omogućiti djeci korištenje različitih medija te vremena i prostora za izražavanje i stvaralaštvo, poticati na stvaralačko izražavanje vlastitih ideja i iskustava, osnaživati različite simboličke izričaje djeteta te pažnju posvetiti samom procesu stvaranja i izražavanja djeteta, a ne samo rezultatu tog procesa. Kada dijete odrasta i boravi u takvom okruženju, njegovi likovni radovi i likovno stvaralaštvo reflektiraju njegovu osobnost, intelektualni, socio – emocionalni te tjelesni razvoj što odgojitelju omogućava razumijevanje djetetova cjelokupnog razvoja i učenja. Belamarić (1987) u svojoj knjizi opisuje likovni jezik djeteta kao izvanredno pogodno sredstvo komunikacije jer dijete likovni jezik nije naučilo ili preuzelo od društvene okoline već ga donosi sa sobom kao dio svog

bića. Grgurić i Jakubin (1996) opisuju neometana likovna djela kao iskrena i spontana, bez laži i izmišljanja, u kojima dijete daje svoj stav prema onomu što izražava. Svaki djetetov likovni rad tj. produkt likovnog stvaralaštva je jedinstven odraz „djetetove osobnosti izrađen predano i s pažnjom“ (Balić Šimrak i sur., 2011). Likovni jezik, metode, područja, tehnike i elemente likovnog izražavanja dijete usvaja i oblikuje postepeno u dječjem vrtiću. Jakubin (2001) navodi kako se u likovni jezik, komunikaciju s likovnim djelima i likovno stvaranje i izražavanje određenim likovnim tehnikama ulazi postupno. Djeca rane i predškolske dobi likovni jezik usvajaju spontano putem vlastitog likovnog izražavanja i stvaralaštva, a procesom psihofizičkog razvoja i svog rada postupno ga spoznaju i osvješčuju. Suvremeno shvaćanje djeteta, prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015, str. 22) „oslanja se na prihvaćanje prirodne kreativnosti djeteta, koju tijekom odgojno – obrazovnog procesa treba njegovati, poticati i razvijati različitim oblicima izražavanja i stvaranja“.

3.1. Likovni elementi

Likovni jezik je vrlo složen te sadržava velik broj elemenata koji ga čine. Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) navode deset slojeva likovnog djela, a to su motiv i tema, materijal – medij, likovni elementi – likovna struktura, likovna poruka, kreativnost umjetnika, individualne značajke umjetnika, metode oblikovanja, vremenski, prostorni i socijalni utjecaji. Kod djece rane i predškolske dobi likovni jezik se razvija određenim redoslijedom u kojem se svaka razvojna faza nastavlja na prethodnu. Razvoj osnovnih sposobnosti likovnog izražavanja odvija se postupno i funkcionalno, od jednog elementa prema drugom. Tijekom razvoja dijete se izražava pomoću linija, krugova i kvadrata.

Na početku razvoja u dječjim crtežima javlja se linija, osnovni likovni element crteža. Belamarić (1987) ističe kako linije svojim osobinama (ravne, zakrivljene), smjerom (okomite, vodoravne, kose), duljinom, čvrstoćom i tamnoćom te uvijek novim odnosima, omogućuju djeci jednostavno i jasno izražavanje različitih sadržaja. Izražavanje linijama utječe na razvoj osjetljivosti za svojstva koja ga okružuju te razvoj sposobnosti korištenja različitih likovnih medija. Belamarić (1987) naglašava kako bez početnog izražavanja linijama ne bi bio moguć daljnji razvoj složenijih sposobnosti ni sposobnosti finijeg i preciznijeg oblikovanja. Pomoću linija dijete u najranijoj dobi izražava i iskazuje kretanje, radnje i živa bića iz okoline. „U najranijim likovnim radovima djece, pojava kružećih i vibrirajućih linija govori o kretanju kao univerzalnoj pojavi koja istodobno sadrži doslovno kretanje prostorom, životnost sudionika u događanju i sile koje su uzrok svemu tome“ (Belamarić, 1987, str. 31). Kada djeca rane i

predškolske dobi promatraju neku radnju, obično usmjeravaju pažnju na aktivnost, pokret, neku vrstu kretanja. Nadalje, pomoću linija djeca izražavaju svoja poimanja živih bića. Djeca rane i predškolske dobi čovjeka shvaćaju kao „živu energiju, kao aktivnu silu“ (Belamarić, 1987, str. 36). Prema tome djeca u svojim crtežima pomoću linija iskazuju radnju, kretanje, energiju, a ne zaustavljen trenutak i izgled. Djeca linijama izražavaju svoje doživljaje i shvaćanje svijeta koji ih okružuje te odnosa u okolini. Belamarić (1987) ističe kako takav uvid u svijet u trenucima nadahnuća doživljavaju umjetnici i znanstvenici, a djeca s takvim potencijalima kreću u život.

Izražavanje linijama postupno vodi do stvaranja prvog oblika kojeg djeca pronalaze i ostvaruju, a to je krug. „U izražavanju djece krug ima univerzalnu vrijednost i može značiti sve oblike, od igračaka i predmeta do životinja, ljudi i prostora“ (Belamarić, 1987, str. 39). Krug u dječjim radovima može označavati neku radnju i svojstvo kretanja te prostor, a više krugova označava različite odnose u prostoru. Belamarić (1987) ističe kako dijete od krugova može komponirati bilo koju situaciju ili oblik.

Spontan i postupan razvoj dječjeg izražavanja nadalje dovodi do izražavanja kvadratom. Crtanje ravnih linija od djeteta zahtijeva kontrolirano usmjeravanje ruke, veću pažnju i namjeru da vodi liniju u smjeru u kojem želi. „Otkriće uglatog oblika toliko je djetetu novo i zanimljivo da taj oblik, poput kruga prije, postaje opći simbol, simbol za sve, pa i žive oblike“ (Belamarić, 1987, str. 45).

3.2. Komparativni prikaz likovnih elemenata kod djece u dobi od 1. do 6. godine života

Od najranije životne dobi djeca su prirodno radoznala, znatiželjna, kreativna te imaju bujnu maštu. Takve osobine potiču dijete na istraživanje, potiču želju za znanjem te utječu na cjelokupni razvoj. Kako dijete ne bi izgubilo te prirodne i urođene osobine odrasli ga moraju poticati i omogućavati mu zadovoljenje njegovih potreba te razvoj potencijala na primjeren način. Kako bi to bilo moguće odrasli odnosno odgojitelji moraju poznavati faze dječjeg likovnog izražavanja i njihove karakteristike. „Likovni izraz djeteta prolazi kroz faze uvjetovane godinama starosti, mišljenjem i pristupom okolini“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 31). Faze dječjeg likovnog izražavanja izvedene su praćenjem likovnog izražavanja najučestalijih oblika kao što su lik čovjeka, prostor, kuća, drvo te izražavanje bojom i glinom.

Vrlo brzo nakon pojave kruga u dječjim crtežima se pojavljuje lik čovjeka. Početni stadij crtanja ljudskog lika jest glava te taj stadij započinje u dobi od dvije do tri godine života. Djeci

do četvrte godine života vrlo je važno prikazati život, živost i kretanje onoga što prikazuje. Prema tome, djeca nakon kratkog vremena počinju usmjeravati svoju pažnju na najpokretnije dijelove čovjeka – ruke i noge. Belamarić (1987) opisuje kako se prvo u dječjim crtežima pojavljuju linije koje znače ruke i noge, tj. živu snagu u njima, a zatim šake i stopala kao krajnji nosioci kretanja i radnji. Herceg i suradnici (2010) opisuju kako djeca u ovoj fazi obavezno prikazuju lice, a ruke i noge su često bez trupa te takav prikaz lika čovjeka nazivaju „glavonošci“. U ovoj dobi često je prisutna disproporcionalnost koja označava povećanje određenih dijelova tijela kako bi se naglasila sposobnost ili neka radnja. Nakon četvrte godine života djeca počinju praviti razliku u spolovima koja je „označena razlikom u odjeći“ (Brešan, 2008, str. 23) ili „naznačena kosom“ (Belamarić, 1987, str. 67). U dobi od četvrte do pete godine života u dječjim crtežima pojavljuje se transparentnost oblika. Pojam koji se odnosi na pojavu kada djeca crtaju sve što znaju da se nalazi na nekom mjestu, iako se ono neposredno ne može vidjeti. Belamarić (1987) navodi primjer transparentnosti crteža u kojem se cijelom dužinom hlača vide noge pa hlače izgledaju kao da su prozirne. Nadalje, u ovoj dobi se pojavljuje pojava predimenzioniranja koja je povezana s emocijama djeteta. „Kada zbog nečega jedan dio tijela postane djetetu osobito važan, taj dio može biti veoma povećan, predimenzioniran“ (Belamarić, 1987, str. 74). Uz predimenzioniranje u dječjim crtežima se javlja i emocionalna proporcija koja se odnosi na prikazivanje važnosti nekog lika njegovom veličinom. Nakon pete godine djeca otkrivaju da se lik čovjeka te bilo koji drugi oblik može promatrati s više strana i da su te strane međusobno različite. Stoga djeca u svojim crtežima počinju prikazivati lik čovjeka sa strane, s leđa te njegov profil. U ovoj dobi „neka djeca pokazuju veliku sklonost i sposobnost za crtanje vrlo sitnih, minijturnih oblika“ (Belamarić, 1987, str. 100). Također, djeca u dobi od pete do šeste godine i starija pokazuju velik interes za pokrete udova te se to odražava na njihovim crtežima. Prikaz lica se nadograđuje s godinama te djeca opažaju i prikazuju sve više detalja i razlika.

Nakon što dijete spozna sebe i svoje osobine ono spontano prelazi na istraživanje i spoznavanje prostora i okoline oko sebe te sve više izražava prostor u svojim crtežima. U najranijoj dobi dijete prostor izjednačuje s kretanjem. Dijete motive koje želi prikazati razbacava po papiru, oni su gomila koja nije kompozicijski poslagana te se takav način prikazivanja naziva konglomerat. „Likovi u slobodnom – konglomeratom komponiranju razbacani su po plohi i postavljeni u svim smjerovima“ (Jakubin, 2001, str. 105). Prvi prostorni red na plohi ostvaruje se nizanem likova, boja ili crta. Oko četvrte godine pojavljuje se prva jasna orijentacija djeteta u prostoru i na papiru, a to je linija tla. Linija tla i linija neba pokazuju da je dijete stabiliziralo

opažanje te pojam gore i dolje. U razdoblju od četvrte do pete godine u dječjim crtežima pojavljuju se poliperspektiva, transparentnost oblika te prevaljivanje crteža. Poliperspektiva označava prikazivanje prostora s raznih strana, svih kutova gledanja, s raznih stajališta tako da na crtežu vidimo karakteristike tzv. „polegnutog“ ili „rasklopljenog“ prikaza (Jakubin, 2001, str. 117). Transparentnost oblika je jedna od karakteristika dječjeg likovnog izražavanja koja se pojavljuje pri izražavanju bilo kojeg motiva. Nadalje, tijekom izražavanja dijete okreće papir kako bi motivi bili uspravni na rubovima pa nam se čini, objašnjavaju Grgurić i Jakubin (1996), kao da su oblici prevaljeni na tlo te tu pojavu nazivamo prevaljivanje crteža. Pojava prevaljivanja oblika u ravninu traje i nakon pete godine te je dijete često koristi tijekom izražavanja. U razdoblju od pete do šeste godine života, dijete u svojim radovima koristi superkompoziciju, vertikalnu perspektivu te obrnutu perspektivu kako bi izrazilo odnose i motive u prostoru. Kako bi dijete izrazilo dubinu prostora likove postavlja jedne iza drugih te se takav način likovnog izražavanja naziva superkompozicija. „Vertikalna perspektiva je način prikazivanja gdje se oblici koji se u stvarnosti nalaze jedni iza drugih prikazuju na plohi kao jedni iznad drugih (Jakubin, 2001, str. 108). Također, česta pojava u prikazivanju prostora i prostornih objekata je obrnuta perspektiva koju Grgurić i Jakubin (1996) opisuju kao iskrivljavanje viđenog, najčešće tako da dobivamo obrnuti dojam: ono što je prostorno dalje prikazuje se kao veće, a ono što je prostorno bliže dijete prikazuje manje. Dijete prostor i prostorne odnose prikazuje i izražava sukladno razvojnim mogućnostima, a poznavanje razvojnih mogućnosti i faza neophodno je za razumijevanje dječjeg likovnog izražavanja.

Kuća za djecu rane i predškolske dobi predstavlja život, življenje i zajednicu njegovih najmilijih. Škrbina (2013) naglašava da crtež kuće daje informacije o pitanjima vezanim za dom i one koji u njemu žive. U razdoblju nakon druge godine dijete sve motive i objekte u kući i oko nje predstavlja krugom. Nakon što počinje razlikovati oblike i veličine to prenosi i izražava kroz crtež. Crtežom kuće dijete ove dobi izražava svoje interese i zanimanja te svojstva i mogućnosti za kretanje i istraživanje koje mu nudi kuća iznutra. Nakon četvrte godine interes za unutrašnjost kuće se nastavlja. Djeca u dobi od četvrte do pete godine prikazuju kuću kao da gledaju odozgo kako bi tako prikazali najjasniju sliku svega što se u kući nalazi, a „da pokaže sva četiri zida, dijete zamišlja da su rubovi papira ti zidovi“ (Belamarić, 1987, str. 129). Nakon toga dijete crta zidove na papir te kako bi prikazao sve objekte u kući, prevaljuje oblike u ravninu. Postupno dijete u svojim crtežima počinje crtati pod i strop najčešće tako da zamišlja i crta prostor sa strane. U razdoblju od pete do šeste godine dijete počinje crtati zasebne prostorije s predmetima u njima, crta tlocrt kuće. Kako bi dijete na jednoj ravnini pokazalo više

strana nekog prostora, opisuje Belamarić (1987), ono postavlja jednu stranu iznad druge te se ta pojava naziva superpozicija. Većina djece ravninu poda označava horizontalnom linijom postavljenom na donji rub papira te se tada prostor u kući uzdiže u vis. Tako dijete sebi predočava presjek kuće, „ortogonalna projekcija“ (Belamarić, 1987, str. 134), koji se javlja spontano i pokazuje način na koji dijete u svojoj svijesti spaja slike poznatih i nepoznatih prostora. Nakon što djeca istraže unutrašnjost kuće iz svih kutova, svoju pažnju usmjeravaju na vanjski oblik. Pri crtanju kuće dijete koristi pojavu transparentnosti oblika. Grgurić i Jakubin (1996) opisuju kako dijete kada crta kuću ne prikazuje samo fasadu kuće, nego i interijer sa svim predmetima koje vidi. U crtanju kuća djeca često prikazuju kuću s prednje, zadnje i bočne strane tzv. rasklapanje oblika kuće.

Boje i kvalitetan materijal za izražavanje mogu uvelike obogatiti dječji likovni izraz. Djeci je potrebno omogućiti da sami odabiru boje koje će koristiti u svojim radovima jer tako „uspostavljaju s bojama neke svoje subjektivne veze“ (Belamarić, 1987, str. 212). Djeca u dobi od druge do četvrte godine „crtaju bojom“ (Belamarić, 1987, str. 212) jer prenose stečeno crtačko iskustvo, koje je prvo razvijeno, na slikanje. U tom razdoblju, opisuje Brešan (2008), boja je pravi izazov koji djeca manifestiraju na podlozi. Mrlja boje istodobno označava oblik, materiju i boju te dijete često bira boju prema dostupnosti ili sljedeći neku svoju unutrašnju logiku. Svaka boja u određenom trenutku može preuzeti svako značenje. Stoga je djeci u tom razdoblju važno nuditi kvalitetne boje, kistove različitih debljina, papire različitih veličina, različite podloge za slikanje kako bi dijete moglo iskazati „svoj cjelovit doživljaj“ (Belamarić, 1987, str. 213). Djeca u četvrtoj i petoj godini nastavljaju crtati bojom te boju nastavljaju birati prema svojim sklonostima, dostupnosti i trenutnoj ideji. Belamarić (1987) opisuje kako dijete u tom razdoblju na isti način, u radu s bojom i crtežom, razrađuje oblike na osnovne dijelove. Oblici su djelomično crtani, a djelomično se boja pojavljuje kao ploha. „Tek kada djeca u svoj likovni rad počnu unositi plohe boja, može se govoriti o stvarnom izražavanju bojama“ (Belamarić, 1987, str. 215). Kako bi to bilo moguće djeci treba omogućiti igre bojama te bojanje većih ploha papira. Kada im se omoguće takve aktivnosti za rad bojom, djeca se mogu bogato izražavati njome. U petoj i šestoj godini života vizualna opažanja boje javljaju se povremeno, dijete koristi boje koje djelomično potiču iz prirode i djelomično iz mašte. Belamarić (1987) navodi da u toj dobi djeca počinju unositi pojedine boje kao stalne i određene znakove za neke pojave. Takav shematski pristup boji može dovesti do ograničavanja opažanja i sputavanja djece na stvaranje. Dijete te dobi traga za stvarnom bojom predmeta kojeg želi prikazati, želi prikazati „konkretne“ tzv. „lokalne“ boje (Belamarić, 1987, str. 216). Taj „realizam boja“ (Belamarić,

1987, str. 216) i vizualna iskustva djeteta integrira u svoju maštu te tako obogaćuje, osnažuje svoju maštu i stvaran svijet, istražuje i stvara nove načine likovnog izražavanja.

Belamarić (1987) u svojoj knjizi opisuje oblikovanje u glini vrlo bliskim djeci jer djeca imaju prirodan osjećaj za glinu. U prvom susretu s glinom djeca iskazuju svoju potrebu za taktilnim iskustvom te ju gnječe, mijese. Kada zadovolje svoju potrebu za taktilnim iskustvom, djeca između druge i četvrte godine počinju stvarati prve oblike. „To mogu biti jednostavno otkinuti i neoblikovani komadići kuglica i štapić – valjčić“ (Belamarić, 1987, str. 189). Takvi oblici u trenutku stvaranja djetetu predstavljaju simbol za neki konkretan predmet, pojavu tj. element. Belamarić (1987) razlikuje dva osnovna načina dječjeg oblikovanja po plohi, a to su nizanje, spajanje elemenata po plohi te trodimenzionalni i uspravljeni oblici u prostoru. Djeca u četvrtoj i petoj godini života od navedenih prvih oblika i simbola grade složenije oblike. Dijete u ovoj dobi istražuje i izražava bitne dijelove predmeta kojeg prikazuje. U petoj i šestoj godini života dijete se više ne zadovoljava simboličnim izrazom nekog oblika, već traga za vizualnim obilježjem tj. karakterom oblika. „Oblici u glini djece ove dobi postaju određeniji, čvršći i svojim se proporcijama približavaju stvarnim vizualnim vrijednostima“ (Belamarić (1987, str. 192). Oblikovanje u glini i crtanje dva su primarna načina likovnog izražavanja djece te djelomično podliježu istoj logici poimanja i mišljenja. Stoga dijete rane i predškolske dobi u oblikovanju glinom često pravi tanke, izdužene oblike i od njih izrađuje oblike kao da crta glinom. Crtanje glinom prolazna je faza u kojoj je potrebno djeci nuditi što više mogućnosti za oblikovanje glinom kako bi ono otkrivalo svojstva i nove izražajne mogućnosti gline.

Škrbina (2013) ističe kako je crtež prvi jezik kojim se pojedinac služio, način izražavanja koji je stariji od pisane riječi. Proučavanje i istraživanje dječje aktivnosti crtanja i likovnog izražavanja ima prilično dugu tradiciju u različitim područjima i disciplinama. Na taj način su stručnjaci proučavali karakteristike i zakonitosti dječjeg crteža, aspekte dječjeg likovnog izražavanja, intelektualni i socio-emocionalni razvoj djeteta. Nakon 20. stoljeća počinju se intenzivnije istraživati dječji crteži i likovno izražavanje. Autorica Balić Šimrak (2010) navodi kako je Florence Goodenough prva primijetila dječji crtež kao mjeru inteligencije djeteta. U knjizi „Measurement of intelligence by drawings“ 1926. godine predstavila je test „Nacrtaj čovjeka“. „U tom je testu zadatak djeteta da nacrtaju ljudsku figuru, a stupanj dječjeg intelektualnog razvoja određuje se prema vjernosti crteža i prema broju prikazanih detalja“ (Balić Šimrak, 2010, str. 4). Dvadesetak godina kasnije, 1948. godine John Buck nadograđuje test „Nacrtaj čovjeka“ u kojem se intelektualno funkcioniranje djeteta procjenjuje na temelju njegovih triju crteža: kuća, drvo i čovjek. Test „Kuća-drvo-čovjek“ puno je opsežniji navodi

Škrbina (2013) jer osim likovnog zadatka dijete prikazano treba i opisati. Godine 1949. Karen Machover razvila je test „Crtež ljudske figure“ i „primijenila ga kao mjeru emocija i osobina ličnosti“ (Balić Šimrak, 2010, str. 4). Test „Crtež ljudske figure“ namijenjen je djeci rane i predškolske dobi s ciljem „procjene razine intelektualnoga rasta i sposobnosti apstrahiranja, emocionalnog posjeda te kao procjena djetetova obrazovnog potencijala“ (Škrbina, 2013, str. 115). Pomoću navedenih najučestalijih motiva i elemenata u dječjim likovnim uradcima, moguće je pratiti cjelokupan razvoj djece na njima prirodan i spontan način.

Fotografija 3. Dječji crteži ljudske figure na privjescima za ključ

4. LIKOVNE AKTIVNOSTI S DJECOM RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) polazi od shvaćanja djeteta kao kreativnog bića sa specifičnim stvaralačkim i izražajnim potencijalima. Slunjski (2015) opisuje kako se način na koji djeca doživljavaju svijet oko sebe uvelike razlikuje od načina na koji ga doživljavaju odrasli. Djeca različitim oblicima ekspresije, medija i tehnika izražavaju svoja razmišljanja, doživljaje, ideje i razumijevanja. Malaguzzi (1998) naglašava kako dijete komunicira stotinama jezika, odnosno izražajnih mogućnosti kojima komunicira s okolinom: vizualni, glazbeni, matematički, znanstveni i drugi jezici. Značajno mjesto na popisu medija kojima dijete može izraziti svoje viđenje svijeta, zauzima likovno stvaralaštvo djeteta. Likovnost i likovni jezik urođeni su svakom djetetu te su njegova prirodna potreba. Dijete i bez posebne intervencije odrasle osobe pronalazi put za likovno stvaranje, stoga Balić Šimrak (2010) naglašava važnost osiguravanja što više mogućnosti za likovno izražavanje i istraživanje likovnih materijala te nenametljivo ukazivanje na mogućnosti koje likovnost pruža. Pristup likovnim aktivnostima u dječjem vrtiću odvija se na slobodan i osjećajan način te omogućuje svakom djetetu različite simboličke izričaje i ekspresije. Tako kompetentni odgojitelji, opisuje Novaković (2015), oblikuju razvoj likovnih sposobnosti djece te utječu na djetetov cjelokupni razvoj. Balić Šimrak i suradnici (2011) navode kako slobodna i opuštana atmosfera tijekom likovnih aktivnosti može biti ključ za razvoj djeteta u potpunu odraslu osobu. Autorica Balić Šimrak (2010) ističe kako intenzivno bavljenje likovnim aktivnostima i umjetničkim djelatnostima u ranoj dobi daje prednost razvoju desne hemisfere mozga (mašta, sinteza, slike) te pruža ravnotežu u cjelokupnom odgojno – obrazovnom procesu. Odgojitelj treba djetetu pružiti mogućnost da stvara samostalno, slobodno i bez intervencije odraslih kako bi mogao zaviriti u dječji unutarnji svijet te tako upoznati dijete i njegova razmišljanja te načine učenja. Takvim pristupom likovnim aktivnostima postiže se „raznovrsnost, iskrenost i autentičnost dječjih radova koji izražavaju istinsku stvaralačku atmosferu u grupi“ (Balić Šimrak, 2010, str. 7). U kvalitetnim likovnim aktivnostima dijete otkriva vlastite potencijale, sposobnosti, mogućnosti te stvarajući uči. Herceg i suradnici (2010) navode čimbenike koji se prate tijekom likovne aktivnosti djeteta, a to su: opažanje i prosuđivanje, pamćenje, razmišljanje i stvaralaštvo, mašta i emocije, motorika i osjetljiva motorika, senzibilitet. Uz pomoć navedenih čimbenika odgojitelj može pratiti i vrednovati različita područja dječjeg razvoja te poticati i usmjeravati odgojno – obrazovne utjecaje u budućnosti sukladno razvoju sve djece. Svako dijete je individua za sebe te njegov napredak ovisi o zakonima razvoja i o utjecaju okoline. Zadaća odgojitelja je birati aktivnosti koje utječu

na napredak svakog djeteta te poštuju njegovu individualnost. Prema tome „dijete valja pustiti da svijet oko sebe promatra nesputano i otvoreno, da vlastita razumijevanja i trenutna znanja propituje i kontinuirano nadograđuje, a sve te procese slobodno izražava na svoj autentičan način“ (Slunjski, 2015, str. 143). Svaki odgojitelj treba upoznati djecu kao skupinu i kao pojedince te utvrditi njihove razvojne potrebe i na temelju njih osmišljavati i organizirati aktivnosti. Herceg i suradnici (2010) opisuju razvojne potrebe djeteta kao najvažniji kriterij za planiranje aktivnosti u dječjem vrtiću. Balić Šimrak i suradnici (2011) ističu kako likovne aktivnosti nude mnoštvo mogućnosti kroz koje djeca istražujući različite materijale i likovne tehnike mogu izraziti svoje ideje, osjećaje, misli i pogled na svijet. Uz sve navedeno, u likovnim aktivnostima do izražaja dolazi kompetentnost i spremnost odgojitelja na otkrivanje, prihvaćanje i njegovanje ekspresivnih dječjih kapaciteta odnosno „stotinu jezika“ djece.

4.1. Važnost provođenja likovnih aktivnosti

Likovne aktivnosti i dječje likovno stvaralaštvo dio su odgoja i obrazovanja svakog djeteta. Kurikulum ustanove i kompetencije odgojitelja usmjereni su integraciji likovnih aktivnosti s ostalim znanstvenim i umjetničkim područjima te sva „područja treba promatrati u njihovoj međuovisnosti“ (Herceg i sur., 2010, str. 194). Herceg i suradnici (2010) ističu kako se likovne aktivnosti nikada ne izvode izolirano već u integraciji s aktivnostima drugih vrsta ljudskih djelatnosti. Takav način rada potiče „prirodno i holističko učenje“ (Novaković, 2015, str. 155) te podupire humanističku razvojnu koncepciju. Odgojitelj svojim djelovanjem i kompetencijama kroz različita područja omogućuje poticanje i ostvarivanje razvojnih zadataka i ciljeva sukladno dječjoj dobi i razvojnim potrebama. Razvoj djeteta rane i predškolske dobi razmatra se kroz četiri područja: tjelesni i psihomotorni razvoj, socio – emocionalni razvoj i razvoj ličnosti, spoznajni razvoj, govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo. Uzimajući u obzir razvojne zadatke, osnovne dječje potrebe i stvaralačke mogućnosti, putem likovnog izražavanja odgojitelji doprinose izgradnji cjelovite dječje osobnosti. Balić Šimrak (2010) navodi nekoliko osnovnih aspekata rada putem likovnih aktivnosti u ranoj i predškolskoj dobi: „uvažavanje i prihvaćanje dječjeg autentičnog likovnog izraza u skladu s razvojnim karakteristikama dobi djeteta, omogućavanje pristupa raznolikim likovnim materijalima i tehnikama likovnog stvaralaštva, osiguravanje vremena i prostora za likovne aktivnosti, omogućavanje djetetu da usvoji posebne likovne vještine kad su u pitanju likovni materijali i

likovne tehnike, upoznavanje djeteta s likovnom umjetnošću putem slikovnica, reprodukcija, posjeta galerijama i muzejima“ (Balić Šimrak, 2010, str. 7).

U namjeri da se bolje razumije i vrednuje važnost provođenja likovnih aktivnosti i njihov utjecaj na cjelokupni razvoj, Lowenfeld i Brittain (1964) u svojoj knjizi „Creative and Mental Growth“ navode i definiraju značenje utjecaja likovnih aktivnosti na različite komponente razvoja. Navode kako likovne aktivnosti utječu na emocionalan rast, intelektualni rast, fizički rast, perceptivni razvoj, socijalni razvoj, estetski rast i kreativni rast pojedinca. Kada se dijete aktivno i motivirano uključi u likovnu aktivnost ono izravno kroz likovni rad manifestira svoju osobnost. U likovnim aktivnostima dijete se osjeća slobodno te istražuje s mnoštvom materijala i izražava se na različite načine što pozitivno utječe na njegov emocionalni rast i razvoj u potpunu osobu. Nadalje, u likovnim uradcima djece može se vidjeti njihov intelektualni rast. Lowenfeld i Brittain (1964) navode pokazatelje intelektualnog razvoja djeteta koje možemo pratiti putem likovnih uradaka, a oni su svjesnost djeteta o svom okruženju, aktivno korištenje znanja, sposobnost djeteta da prikaže svoj odnos prema okolini te količina detalja u crtežima. Također ističu kako crteži i likovni radovi osim što reflektiraju djetetov intelektualni razvoj, mogu ga stimulirati i potaknuti. Fizički rast djeteta vidljiv je u razvoju dječje vizualno – motoričke koordinacije odnosno način na koji dijete kontrolira svoje tijelo, povlači linije. Isto tako likovni radovi djece reflektiraju promjene u fizičkom rastu jer dijete projicira svoje tijelo u sliku te vrlo često tako prikazuje svoje tjelesne probleme. U svakodnevnom odgojno – obrazovnom radu s djecom rane i predškolske dobi zadatak odgojitelja je poticati razvoj svih osjetila. Osjetila su vrlo važna za daljnje učenje i razvoj svakog djeteta te dolaze do izražaja u umjetničkom radu. Likovne aktivnosti uvelike utječu na socijalni razvoj. Kroz cijelu povijest umjetnost je služila kao sredstvo komuniciranja te prenošenja misli i osjećaja drugima. Dijete kroz likovne radove prenosi misli, želje, osjećaje, ideje i iskustva vršnjacima i odraslim osobama. Kroz različite teme, motive i aktivnosti dijete upoznaje svijet, društvo i okolinu koja ga okružuje. Lowenfeld i Brittain (1964) opisuju estetski rast kao jednu od osnovnih komponenta svakog oblika kreativne aktivnosti. Estetski rast i razvoj odvija se prema individualnim osobinama svakog pojedinca, odvija se prirodno i prema vlastitim načelima. Lowenfeld i Brittain (1964) navode kako je estetski rast neophodan za dobro organiziranje misli, osjećaja i opažanja te za izražavanje navedenog u komunikaciji s drugima. Nadalje, tijekom likovnih aktivnosti kod djece se razvija kreativnost. Lowenfeld i Brittain (1964) opisuju kreativnost kao instinkt koji posjeduju svi ljudi, instinkt s kojim se svaki pojedinac rađa. Kreativni rast djeteta očituje se u njegovu samostalnom i originalnom pristupu likovnom radu.

Djeca ne trebaju biti vješta da bi bila kreativna, stoga je važno ponuditi im slobodu i poticati ih kako bi razvijali i izrazili svoju kreativnost.

4.1.1. Razvoj kreativnost

„Kreativnost kao odgojna vrijednost predstavlja osnovu razvoja djeteta u inicijativnu i inovativnu osobu koja je u stanju prepoznati, inicirati i oblikovati različite kreativne aktivnosti i pronalaziti originalne pristupe rješavanju različitih problema“ (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015, str. 21). Kreativnost djeteta pokazuje u različitim područjima svakodnevnog djelovanja na originalan i prikladan način. Sternberg (1999) opisuje kreativnost kao sposobnost stvaranja rezultata ljudskog rada koji je originalan, koristan i adaptivan. Kreativnost ima individualnu i društvenu važnost u svim područjima. Brešan (2008) navodi individualnu važnost kreativnosti u rješavanju problema te društvenu važnost kreativnosti koja može dovesti do znanstvenih otkrića u budućnosti. Herceg i suradnici (2010) ističu umjetnička područja, u okviru kojih je i likovno stvaralaštvo, kao izričita područja u kojima je kreativnost dominantna. Dječji likovni izraz jedan je od načina na koji se djeteta samostalno izražava i tako komunicira s vanjskim svijetom. „Dječja likovna kreativnost svojom iskrenošću i neposrednošću na određeni je način izvor primarnih informacija čitavome svijetu, s dominantnom ulogom kreativnoga jezika u likovnom izrazu“ (Brešan, 2008, str. 9). Likovna kreativnost je djetetova urođena potreba te je oblik aktivnosti kojom se djeteta „igra, govori, prikazuje i razvija“ (Brešan, 2008, str. 10). Stoga vrlo važnu ulogu u ranoj i predškolskoj dobi imaju odgojitelji koji trebaju poticati i njegovati već prisutnu kreativnost u svakom djetetu. Usporedno s cjelokupnim djetetovim razvojem, razvija se i kreativnost te likovni izraz. Ono se mijenja i razvija sukladno dobi, mišljenju i opažanju djeteta. Likovna kreativnost djece i odraslih uvelike se razlikuje te ih nije moguće procjenjivati istim kriterijima „jer one ne proizlaze iz istih misaonih i iskustvenih pretpostavki“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 97). Najvažniji aspekt dječje kreativnosti je „priroda procesa“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 97) odnosno „pristup problemu, način rada, stvaralački proces, osobina ličnosti, način razmišljanja i spoznavanja“ (Škrbina, 2013, str. 29), a ne konačan djetetov uradak. Navedeni proces treba „svjesno organizirati, usmjeravati i poticati da se ne bi interferiralo s njegovim prirodnim, spontanom tokom“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 101). Takav način rada od odgojitelja iziskuje znanje o razvojnim fazama djece, sadržajnu i metodičku dinamičnost, fleksibilnost, prilagodljivost, inovativnost i kreativnost. Kako bi se djeteta moglo kreativno izražavati ono treba imati „slobodu i mogućnost za pogreške te mora biti prihvaćeno od odgojitelja ili

roditelja“ (Brešan, 2008, str. 12). Svako dijete je individua za sebe i ne postoje dva ista djeteta te samim time svako dijete promatra i doživljava svijet i stvaralačko izražavanje na različitim načinima. Stoga je važno prihvatiti svako dijete i ne sputavati njihovo kreativno ponašanje. Ako su djeca motivirana, zainteresirana te im je omogućen slobodan i samostalan rad, takav proces likovnog stvaralaštva ključan je za podržavanje njihove autonomije i razvoja kreativnosti. Jaquith (2011) ističe kako se kreativnost najbolje razvija kada dijete divergentno razmišlja, promišlja, pretpostavlja, opaža, zaključuje, igra se, čini pogreške i prihvaća dvosmislenost.

4.1.2. Divergentno mišljenje i kreativnost

Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) u oblikovanju odgojno – obrazovnog procesa posebno se cijeni i potiče razvoj divergentnog mišljenja djeteta i to u svim vrstama aktivnosti, područjima učenja i komunikaciji. Nakon što se u drugoj polovici dvadesetog stoljeća počeo istraživati fenomen kreativnosti, napušta se dotadašnje shvaćanje te se kreativnost promatra kao „opći ljudski potencijal koji se može poticati, ali i potiskivati te onemogućavati“ (Škrbina, 2013, str. 17). Veliki doprinos izučavanju kreativnosti imao je Guilford (1967) koji prvi uvodi pojam divergentnog mišljenja. Pri konstruiranju svog modela intelektualnog funkcioniranja, pretpostavio je dva oblika misaonih operacija, a to su konvergentno i divergentno mišljenje. Kada pojedinac razmišlja divergentno njegove misli nisu usmjerene na jedno rješenje, već su raspršene na neograničen broj rješenja. Divergentno mišljenje je proces kojim pojedinac stvara nova, prije nepostojeća rješenja nekog problema. Divergentno mišljenje „pogoduje izražavanju mašte i originalnosti pojedinca“ (Škrbina, 2013, str. 18). Guilford (1967) navodi kako je likovna kreativnost rezultat operacija koje nazivamo divergentno mišljenje te se takvo mišljenje sastoji od nekoliko faktora: redefinicija, osjetljivost za probleme, fluentnost, originalnost, elaboracija i fleksibilnost. Prema tome, divergentno mišljenje je preduvjet kreativnosti te ga je potrebno razvijati od najranije dobi na različite načine.

4.2. Oblici rada kod likovnih aktivnosti - individualne, rad u paru i grupne

U radu s djecom rane i predškolske dobi aktivnosti se organiziraju na nekoliko načina: individualan rad, rad u paru i grupni rad. U dobno mješovitim skupinama moguće je organizirati likovne aktivnosti na sva tri načina. Individualan rad podrazumijeva da svako dijete zasebno stvara likovni uradak te samostalno i slobodno izražava svoje misli, potrebe, osjećaje i želje. Rad u paru odnosi se na zajednički rad dvoje djece te suradnju i dogovor oko zajedničkog

zadatka. Grupne likovne aktivnosti mogu se podijeliti na manje grupe od nekoliko djece ili na velike grupe koju može činiti cijela vrtićka skupina. U takvim grupnim aktivnostima djeca trebaju surađivati i podijeliti zadatke i uloge te dogovoriti tijek aktivnosti odnosno tko će i kada izvršiti neki dio zadatka. U radu s djecom rane i predškolske dobi odgojitelji trebaju omogućiti svakom djetetu individualan rad, rad u paru i grupni rad kako bi takvim aktivnostima poticali samostalnost i suradnju djece te tako razvijali potencijale svakog djeteta. Slunjski (2008) u svojoj knjizi „Dječji vrtić – zajednica koja uči“ naglašava posebnu važnost aktivnosti u kojima se djeca samoorganiziraju, samostalno rješavaju probleme, surađuju i izgrađuju vlastite odnose, a odgojitelji ih na to potiču. Stoga je vrlo važno djeci omogućiti učenje čineći i surađujući s drugom djecom i odraslima te samostalan i slobodan rad u svim vrstama aktivnosti, pa tako i u likovnim aktivnostima.

4.3. Vođene i samoinicirane likovne aktivnosti

Likovne aktivnosti u radu s djecom također se mogu podijeliti na samoinicirane i vođene aktivnosti. Balić Šimrak (2010) opisuje samoinicirane aktivnosti kao aktivnosti u kojima dijete samoinicijativno i spontano započinje s likovnim izražavanjem birajući likovno sredstvo koje mu je nadohvat ruke te stvara neovisno o drugima. Dijete rane i predškolske dobi sposobno je samostalno planirati, organizirati i voditi svoje aktivnosti te preko njih razvijati svoje intelektualne, socijalne, emocionalne, kreativne te druge sposobnosti i potencijale. Djeca se mogu samostalno igrati, istraživati i surađivati bez sudjelovanja odgojitelja i tako stjecati znanja i vrijedna iskustva. „U vrtiću-zajednici koja uči odgojitelji bi trebali biti svjesni da neka aktivnost djeteta može biti kvalitetna i za dijete imati smisla i onda kad odgojitelji u njoj ne sudjeluju. Oni bi trebali ulagati mnogo truda u to da aktivnosti djeteta što bolje razumiju, kako bi ih (ako je potrebno) mogli podržati“ (Slunjski, 2008, str. 64). U samoiniciranim aktivnostima promatranje i proučavanje djece i njihovih aktivnosti važno je umijeće odgojitelja jer takve aktivnosti mogu biti „izvor informacija o djetetu, njegovim mogućnostima, željama, mislima i slično“ (Balić Šimrak, 2010, str. 8). Druga vrsta aktivnosti jesu vođene aktivnosti koje Balić Šimrak (2010) opisuje kao aktivnosti koje planira i provodi odgojitelj, a koje imaju svoje ciljeve i zadatke u odnosu na cjelokupni plan i program skupine. Takve aktivnosti djeci omogućuju slobodno izražavanje osobnosti te usvajanje novih likovnih tehnika, istraživanje likovnih tehnika i materijala s odgojiteljem. Tijekom vođenih aktivnosti važno je dobro planiranje i artikulacija aktivnosti. Grgurić i Jakubin (1996) dijele vođene likovne aktivnosti na nekoliko etapa: priprema za aktivnost, motivacija, najava zadatka, realizacija i završni dio. „Izbor likovne

tehnike, materijala i motiva treba biti spontan i prilagođen potrebama djeteta, odnosno skupine“ (Balić Šimrak, 2010, str. 8). Uz motivaciju za stvaralački postupak važno je organizirati okruženje u kojem će djeca stvarati. Herceg i suradnici (2010) navode da su organizacija i planiranje određenog procesa u izravnoj vezi s očekivanim postignućima. Tijekom rada odgojitelj obilazi djecu te ih potiče i ima aktivnu ulogu „moderatora cijelog procesa“ (Balić Šimrak, 2010, str. 8). Nakon završetka rada potrebno je izložiti radove na djeci vidljivo mjesto te prema potrebi i interesu razgovarati s djecom o njihovim radovima. U samoiniciranim i vođenim likovnim aktivnostima veliku ulogu ima odgojitelj koji treba biti kreativan, fleksibilan i dovoljno kompetentan kako bi prepoznao situaciju u kojoj se dijete nalazi i na pravilan način reagirao.

Fotografija 4. Samoinicirana likovna aktivnost

5. ULOGA ODGOJITELJA U LIKOVNIM AKTIVNOSTIMA

„Odgojitelj potiče razvojni napredak djece, osuvremenjuje odgojno – obrazovni proces, posjeduje široku kulturu, otvoren je za novine, kreativan je, zna povezati pojave, promatra ih uopćeno, ima razumijevanja za život djece koji se razvija, teži socijalnoj pravdi, a uz sve to mora posjedovati stručna (likovna) i metodička znanja“ (Herceg i suradnici, 2010, str. 48).

Osnovna uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima, navodi Novaković (2015) jest pripremiti i osigurati poticajno okruženje kako bi se djeci pružila mogućnost učenja putem dodira, pokreta, vida i sluha. Nadalje, navodi ulogu planiranja likovnih aktivnosti u kojima je dijete uključeno u sve faze likovne aktivnosti – planiranje, oblikovanje ideja, kreativnost, razgovor o likovnom radu te iskustvo samog procesa. Isto tako, navodi ulogu promatranja djece u aktivnostima što mu omogućuje otkrivanje dječjih interesa i mogućnosti te pomoć pri osmišljavanju budućih likovnih aktivnosti. Odgojitelj treba integrirati likovne aktivnosti u sva odgojno – obrazovna područja kako bi podržao prirodno i holističko učenje djece. Kako bi dijete moglo iskazati sve svoje potencijale, mogućnosti i sposobnosti potrebno mu je omogućiti prostor, vrijeme i dostupnost materijala. Odgojitelj mora biti „likovno obrazovan da tolerira i ispravno vrednuje djetetov individualni likovno izraz, jer inače postoji opasnost sugeriranja, što koči, čak blokira izvornost dječjeg likovnog izraza“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 107). U likovnom odgoju i obrazovanju djece rane i predškolske dobi, Jaquith (2011) navodi da uloga odgojitelja prelazi iz instruktora u voditelja, živog izvora i vodiča. Balić Šimrak i suradnici (2011) opisuju ulogu odgojitelja ili učitelja u likovnim aktivnostima, a ona je istražiti umjetnost s djecom, otkrivati prisutnost umjetnosti u svemu što nas okružuje, pri čemu sve može biti poticaj i motivacija za likovno stvaralaštvo. Također, odgojitelj ima veliku ulogu u formiranju i organiziranju poticajnog prostora i materijala. „Kvalitetno prostorno – materijalno okruženje vrtića je esencijalni izvor učenja djece s obzirom na to da ona uče aktivno (istražujući, čineći) te surađujući s drugom djecom i odraslima“ (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2015, str. 38). Prostor treba biti organiziran tako da djeci nudi raznovrsnost, raznolikost i stalnu dostupnost materijala, potiče djecu na socijalne interakcije, ugodan je i nalikuje obiteljskom, omogućuje istraživanje i izražavanje. Vujičić (ur. Maleš, 2011) opisuje da u takvom okruženju, bogatom poticajima, posebno odabranim i osmišljenim materijalima moguće je raspravljati o kompetentnom djetetu, bogatom potencijalima, mogućnostima i sposobnostima. Sljedeća važna uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima je dokumentiranje. Dijete svoje doživljaje, ideje, misli, osjećaje može prikazati različitim izražajnim medijima tako

da te medije i djetetove različite načine izražavanja odgojitelji mogu sustavno dokumentirati. „U tom smislu dokumentacija predstavlja „alat za promatranje“ procesa učenja djece, koji odgojitelju može omogućiti bolje razumijevanje, a time i osiguravanje kvalitetnije podrške tom procesu“ (Slunjski, 2015, str. 145). Odgojitelji koji tako dokumentiraju mogu postići bolje i cjelovitije uvide u ekspresivne mogućnosti svakog djeteta. Odgojitelji moraju biti likovno obrazovani i kompetentni kako bi mogli na odgovarajuće načine planirati, organizirati, provoditi, poticati, usmjeravati i vrednovati dječje likovno stvaralaštvo.

5.1. Poticanje kreativnosti

Djeca će se likovno izražavati svaki put kada osjete unutarnju potrebu te u okruženju u kojem se osjećaju slobodno. Veliku ulogu u organiziranju takvog okruženja i planiranju takvih aktivnosti ima odgojitelj koji svojim postupcima i ponašanjem potiče kreativnost i likovno stvaralaštvo kod djece. Belamarić (1987) nabroja nekoliko načina kojima se potiče dječje likovno stvaralaštvo, a oni su usmjeravanje opažanja, aktiviranje sjećanja, maštanje i ilustracije, zamišljanje, igre s likovnim materijalima i potvrđivanje. Najjednostavniji način poticanja je usmjeravanje opažanja tako da djetetu postavljamo poticajna pitanja kako bi izbjegli nametanje svog načina viđenja. Dijete na taj način doživljava promatrano te će promatrano izraziti na kreativan i originalan način. Belamarić (1987) objašnjava kako djeca ne crtaju ono što konkretno vide, nego ono što izdvajaju, pamte i poimaju o nekom obliku ili pojavi stoga je važno prihvatiti djetetov likovni izraz i ne ga ispravljati. Drugi način poticanja likovnog stvaralaštva je aktiviranje sjećanja tj. „razgovor o nečemu što su spontano vidjela i doživjela prije kraćeg ili dužeg vremena“ (Belamarić, 1987, str. 257). Razgovorom i postavljanjem unaprijed promišljenih pitanja kod djece se obnavljaju doživljene slike i iskustva koja kasnije djeca lakše prenose u svoje likovne radove. Nadalje, maštanje i ilustracije su u dječjem likovnom stvaralaštvu vrlo prisutne. Djeca najviše koriste ovaj način kada žele izraziti različite priče, pjesme, zamišljene događaje, buduće i prošle događaje. „Bogatstvo i originalnost dječje mašte uvjetovani su slobodom“ (Belamarić, 1987, str. 258). Viša razina maštanja i ilustracija jest zamišljanje u kojoj dijete pojmove i predodžbe koje nikad nije vidjelo prenosi u likovni izraz. Igre s likovnim materijalima i sredstvima, opisuje Belamarić (1987) djeci donose osjećaj slobode, omogućuje upoznavanje i ispitivanje mogućnosti te izražavanje sadržaja kojima se dijete svjesno ili nesvjesno koristi. Tijekom takvih igara dijete može od oblikovanih i neoblikovanih materijala kroz igru stvarati, istraživati i izrađivati različite strukture i elemente. Posljednji način poticanja likovnog stvaralaštva je potvrđivanje. „Nenametljivo potvrđivanje

vrijednosti svakog dječjeg likovnog rada, njegove uspješnosti ili ljepote, djetetu znači orijentaciju i potvrdu da je na dobrom putu, da je sposobno, da može i zna, a sve mu to daje osjećaj sigurnosti i slobode“ (Belamarić, 1987, str. 258). Kako bi dijete pokazalo sve svoje potencijale potrebno ga je poticati na različite načine od najranije dobi, a dijete će izraziti sve svoje mogućnosti i sposobnosti ako je naviknuto na slobodno i neometano likovno izražavanje koje mu omogućuje odgojitelj.

5.2. Ometanje likovnosti

Do ometanja likovnog stvaralaštva djece najčešće dolazi zbog nedovoljne likovne educiranosti odgojitelja, nepoznavanja uloge odgojitelja u likovnim aktivnostima te nedovoljnog poznavanja razvoja likovnog izraza kod djece rane i predškolske dobi. Belamarić (1987) dijeli načine ometanja dječje likovnosti u dvije skupine: oblici izravnog miješanja i interveniranja u likovne radove djece te odgojni postupci i stavovi. U prvu skupinu spada crtanje djeci, ispravljanje dječjih oblika, slikovnice za bojanje, izlaganje dječjih radova i širenje shematskih oblika među djecom. Dok u drugu skupinu spada vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece, komentiranje i prigovaranje, prenaplašavanje vrijednosti te urednost i preciznost. Crtanje djeci je „najdrastičniji primjer negativnog uplitanja u razvoj dječjih likovnih sposobnosti“ (Belamarić, 1987, str. 253). „Kako je likovni jezik urođeni potencijal djeteta, nikako nije primjereno poučavati djecu kako s nešto crta“ (Slunjski, 2008, str. 106). Slunjski (2015) ovakav način ometanja opisuje kao veliku smetnju autentičnoj likovnosti djece koja može voditi postupnom gubljenju tog urođenog dara. Ispravljanje dječjih oblika jednako je negativno kao i crtanje djeci. Takav način poučavanja djeteta, navodi Slunjski (2015), može voditi postupnom zamagljivanju djetetovog neposrednog opažanja i doživljavanja svijeta. Slikovnice za bojanje sadrže nacrtane oblike koji su pojednostavljeni te kroz neko vrijeme dijete preuzima takav način crtanja različitih oblika te takav način isključuje daljnja opažanja djeteta. Pretjerano i često izlaganje dječjih radova na svim mjestima u njihovu okruženju također ometaju djetetovo likovno stvaralaštvo jer će djeca nesvjesno u svojim radovima izražavati ono što vide na izloženim radovima. Širenje shematskih oblika među djecom također je jedan od načina ometanja dječjeg likovnog stvaralaštva. Nadalje, vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece pred njima samima „blokira osjećaj slobode, a time i spontanosti, odnosno osobnog stvaralaštva“ (Belamarić, 1987, str. 254). Balić Šimrak (2010) ističe kako u radu s djecom nema mjesta pravilima, zakonitostima i kritici jer su oni momentalni zagušivači kreativnosti, slobode, samopouzdanja i radoznalosti. Komentiranje i prigovaranje jednako kao

i ocjenjivanje utječe na dječji interes i sposobnost za likovni rad. Prenaglašavanje vrijednosti tj. pretjerano hvaljenje djece također može dovesti do ometanja likovne kreativnosti jer će djetetu cilj likovne aktivnosti postati pohvala, a ne likovno stvaralaštvo i likovni jezik. Inzistiranje na urednosti i preciznosti ometa dječje stvaralaštvo jer blokira njihove ideje, dijete je preopterećeno mrljama i čistoćom te tako posvećuje veliku pažnju krivim vrijednostima tijekom likovne aktivnosti.

6. PRIMJERI LIKOVNIH AKTIVNOSTI ZA RAD S DJECOM U MJEŠOVITIM SKUPINAMA

Prikazane likovne aktivnosti provedene su u dobno mješovitoj skupini koju polaze djeca od 3. do 7. godine života Dječjeg vrtića Cvrčak, područni objekt Pčelice. Skupina se sastoji od desetero djece u dobi od tri do četiri godine, dvoje djece u dobi od pet godina te jedanaestero djece u dobi od šeste i sedme godine života. Skupinu polazi 23 djece, 11 djevojčica i 12 dječaka. U prikazanim aktivnostima djeca su sudjelovala slobodno te su likovne aktivnosti integrirane s ostalim područjima djetetova razvoja. Provedene likovne aktivnosti planirane su, organizirane i prikazane prema artikulaciji koju navode Grgurić i Jakubin (1996): priprema, motiv, motivacija, najava zadatka, realizacija, analiza i vrednovanje likovnog rada.

6.1. Likovna aktivnost br. 1 - Čovjek

Tema likovne aktivnosti bila je „Čovjek“. Djeci su bili ponuđeni žica, perlice i plastelin te je svako dijete izrađivalo svoj likovni rad. Metode rada koje su bile korištene su analitičko promatranje, metoda razgovora, metoda likovnog scenarija te metoda demonstracije, a djeca su u stvaralački proces krenula nakon promatranja. Ciljevi likovne aktivnosti su razvoj sposobnosti manipuliranja s različitim materijalima, rješavanje problema trodimenzionalnog lika u prostoru, spoznavanje i upotreba zahtjevnijih kiparskih materijala-žica, razvoj inicijativnosti, kreativnosti i upornosti, imenovanje dijelova tijela te razvoj ravnoteže. Motiv za likovnu aktivnost „Čovjek“ bio je vizualni – ljudska figura u pokretu.

Motivacija za likovnu aktivnost započela je tjelesnom aktivnošću. Nakon doručka s djecom su provedene opće pripremne vježbe te je nakon toga pokrenut razgovor o ravnoteži i pokretu. Djeca su isprobavala što dulje mirno zadržati različite pokrete i poze tijela (visoko podignuta jedna noga, podignute ruke iznad glave, stajanje na prstima i petama, podignuta noga iza sebe, nagib tijela prema naprijed, itd.). Svako dijete je pokazalo prijateljima svoj pokret i pokušalo ga zadržati što dulje. Tijekom aktivnosti s djecom se razgovara o ljudskom tijelu, dijelovima tijela i pokretima koje djeca pokazuju. Nakon razgovora i motivacije djeci je najavljen zadatak: izraditi čovjeka u nekom od viđenih pokreta pomoću žice i perlica.

Nakon motivacije i najave polovica djece odlazi do stola i započinje s izradom, dok ostala djeca nastavljaju s tjelesnom aktivnošću. Nakon nekog vremena u izradi se pridružuju i ostala djeca, čekaju na red te se dogovorom izmjenjuju. Aktivnost je jako zainteresirala svu djecu, u početku je bila potrebna demonstracija kako bi se djeci prikazale mogućnosti žice te nakon toga djeca kreću u samostalno istraživanje i izradu. Djeca u dobi od pete do sedme godine samostalno realiziraju i dovode svoj rad do kraja, dok je djeci u dobi od tri godine potrebna pomoć u mehaničkim postupcima kao što je spajanje žice i postavljanje figure na plastelin u čemu im pomažu starija djeca.

Fotografija 5. Izrada
ljudske figure u pokretu

Fotografija 6. Izrada
ljudske figure u pokretu

Osvrt na dječje radove

Fotografija 7.
Dječak, 3 godine

Fotografija 8.
Djevojčica, 3 godine

Fotografija 9.
Djevojčica, 5 godina

Fotografija 10.
Djevojčica, 6 godina

Fotografija 11.
Djevojčica, 6 godina

Fotografija 12.
Djevojčica, 6 godina

Fotografija 13.
Djevojčica, 6 godina

Fotografija 14.
Dječak, 6 godina

Fotografija 15.
Dječak, 7 godina

Nakon završetka stvaralačkog dijela aktivnosti djeca prezentiraju svoje radove tako da oponašaju svojim tijelom figuru koju su izradili. Djeca su imala jednako postavljen likovni zadatak, izrađivali su s istim materijalima te je pri analizi likovnih radova vidljiva razlika u radovima između djece od tri do četiri godine i djece od pete do sedme godine. Djeca u dobi od treće do četvrte godine svoju pažnju usmjeravaju na najpokretnije dijelove čovjeka – ruke (Fotografija 7.) i noge (Fotografija 8.) što je karakteristično za tu dob jer tako djeca naglašavaju i prikazuju živost, energiju i snagu. Dječak (Fotografija 7.) prikazuje kretanje tako da perle stavlja samo na mjesto gdje su ruke te je uz to prisutna disproporcionalnost kojom ističe radnju držanja ruku iznad glave. Također, vidljiv je prikaz oblika tijela bez trupa tzv. „glavonošci“ (Fotografija 8.) koji je vrlo karakterističan za tu dob. Djeca u dobi od pete do sedme godine života prikazuju lik čovjeka na način karakterističan za njihovu dob. Prikazuju lik čovjeka s glavom, trupom, rukama i nogama. U radovima je vidljiv velik interes za pokrete ruku i nogu, samo jedna djevojčica (Fotografija 9.) posvećuje veću pozornost trupu tijela. Većina djece izrađuje uspravan lik čovjeka, osim djevojčice (Fotografija 12.) kod koje je vidljiva kreativnost i inovativnost u prikazu lika čovjeka. U ovoj aktivnosti vidljivi su elementi i faze razvoja ljudskog lika u dječjim likovnim radovima koji se slažu s dosadašnjim istraživanjima i prikazima raznih autora (Belamarić, Brešan, Herceg i suradnici).

6.2. Likovna aktivnost br. 2 - Drvo

Tema likovne aktivnosti bila je „Drvo“ te je motiv za aktivnost bio vizualni – drvo. Djeci su bile ponuđene tempere, kistovi te štapići s vunom. Metoda rada koja je korištena bilo je analitičko promatranje, a način rada bio je po promatranju. Svako dijete izrađivalo je svoj rad. Ciljevi aktivnosti su imenovanje boja, pravilan hvat kista i nanošenje boje, rad s različitim kistovima, slikanje predmeta iz neposrednog okruženja, razvijanje osjećaja za oblik, prostor, cjelinu i detalj, stjecanje iskustva vidom (oblici, boje, priroda, drvo), razvoj smisla za prostorno uređenje i odnose na dvodimenzionalnoj plohi (gore-dolje, lijevo-desno, tanko-debelo, visokonisko, malo-veliko).

Motivacija za likovnu aktivnost započela je odlaskom na dvorište u sklopu dječjeg vrtića. Djeca su promatrala drvo u cvatu te aktivno sudjelovala u razgovoru o onome što vide. Razgovarali su o bojama koje vide, oblicima, pokretima, prostornim odnosima i veličinama. Djeca su promatrala i samostalno nabrajala te opisivala što vide. Ispred stabla u cvatu postavljen je stol s materijalima za likovni rad te su se djeca samostalno rasporedila i sjela. Nakon analitičkog promatranja i razgovora, djeci je najavljen zadatak: naslikati ono što vide ispred sebe.

Tijekom stvaralačkog procesa djeca su vrlo zainteresirana i usredotočena na svoj rad. Svako dijete izrađuje svoj rad individualno te im nije potrebna pomoć odrasle osobe ili vršnjaka. Tijekom izrade nekoliko djevojčica razgovara međusobno te jedna drugoj opisuju što u tom trenutku gledaju i vide (pčela, ptica, cvjetovi, grane, itd.) dok ostala djeca udubljena u svoj rad u tišini stvaraju. Djeca ustaju od stola po nekoliko puta te se približavaju stablu, promatraju ga iz blizine i daljine te iz različitih kutova. Djeca u dobi od pete do sedme godine života dulje vrijeme provode u stvaralačkom procesu, dok se djeca u dobi od treće do četvrte godine kraće zadržavaju u slikanju.

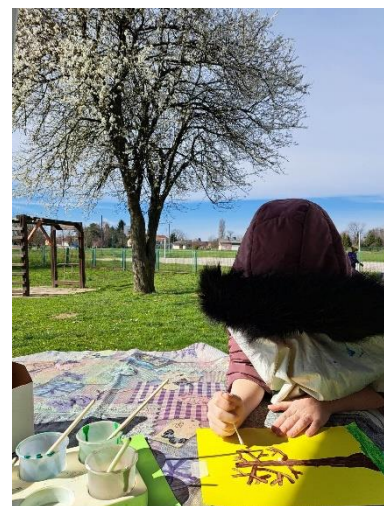
Fotografija 16. Slikanje prema promatranju

Fotografija 17. Slikanje
prema promatranju

Fotografija 18. Slikanje
prema promatranju

Fotografija 19. Slikanje
prema promatranju

Osvrt na dječje radove

Fotografija 20.
Djevojčica, 3 godine

Fotografija 21.
Djevojčica, 3 godine

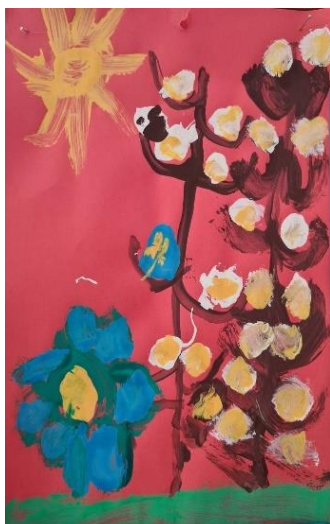

Fotografija 22.
Djevojčica, 3 godine

Fotografije 23.
Djevojčica, 5 godina

Fotografija 24.
Djevojčica, 5 godina

Fotografija 25.
Djevojčica, 6 godina

Fotografija 26.
Djevojčica, 6 godina

Fotografija 27.
Djevojčica, 6 godina

Fotografija 28.
Djevojčica, 6 godina

Djeca su imala jednako postavljen likovni zadatak, ponuđene jednake materijale te su promatrali isto drvo no vidljiva je razlika u likovnim radovima između djece u dobi od treće do četvrte godine u odnosu na djecu u dobi od pete do sedme godine života. Likovni radovi pokazuju kako svako dijete percipira određeni motiv na svoj način ovisno o stupnju intelektualnog razvoja na kojemu se nalazi. Djeca u dobi od treće do četvrte godine života drvo izražavaju kao živo biće i to izražavaju linijama (Fotografija 20., 21., 22.). Dvoje djece (Fotografija 20. i 22.) prikazuje drvo pomoću skupa debljih i tanjih linija koje se pružaju u

prostoru te govore o kretanju. Jedno dijete prikazuje drvo kao jasnu vertikalnu koja po svojoj dužini ima tanje linije, grane i bijele krugove koji predstavljaju cvjetove (Fotografija 21.). Djevojčica (Fotografija 21.) koristi lokalne boje motiva, dok dvoje ostale djece (Fotografija 20. i 22.) ne povezuje boju na papiru sa stvarnom bojom motiva što je karakteristično za tu dob. Djeca u dobi od pete do sedme godine života, karakteristično za to razdoblje, slikaju deblo drveta i grane koje rastu na različite strane iz debla. Jedna djevojčica prikazuje drvo pomoću debla koje je izdužen i visok oblik, a po njemu prikazuje cvjetove (Fotografija 23.) dok sva ostala djeca prikazuju deblo s granama. Djeca u dobi od pete do sedme godine života u svojim radovima slikaju horizontalnu liniju zelene boje koja označava liniju tla što je karakteristično za tu dob. U dva rada (Fotografija 24. i 27.) djeca su prikazala žuto sunce sa zrakama u gornjem lijevom kutu što upućuje na shematski, naučeni prikaz sunca. Jedna djevojčica (Fotografija 25.) prikazala je pčelu pokraj drveta koju je promatrala tijekom slikanja. Djeca koriste lokalne boje odnosno boje motiva su jednake bojama u stvarnosti što je karakteristično za tu dob djece.

6.3. Likovna aktivnost br. 3 - Lutka

Tema likovne aktivnosti bila je „Lutka“ te su djeci bile ponuđene razne likovne tehnike i materijali za izradu: ljepilo, škare, kuhače, krep papir, vuna, kolaž papir te pedagoški neoblikovani materijal. Djeca su samostalno i u paru izrađivali lutke po zamišljanju. Metoda rada bila je metoda rada s tekstom. Ciljevi aktivnosti su razvoj sposobnosti manipuliranja različitim materijalima, oblikovanje papirom, oblikovanje u prostoru, rezanje i lijepljenje, suradništvo u skupnom radu, empatičnost, domišljatost u izražavanju, doživljavanje i razumijevanje literarnih djela. Motivi su bili vizualni - likovi iz priče.

Motivacija za likovni zadatak započela je čitanjem priče „Matovilka“. Nakon pročitane priče djeca su zamišljala i opisivala likove iz priče. Opisivali su kako su izgledali, koju boju kose su imali, što su imali obučeno, koje boje odjeće su nosili na sebi. Svako dijete zamišljalo je svoj lik i opisivalo ga. Djeca su se međusobno slušala, nadopunjavala, postavljala međusobno pitanja i zajednički gradila izgled likova iz priče. Nakon motivacije djeci je najavljen likovni zadatak: izraditi lutke iz priče.

Likovni zadatak jako je zainteresirao djecu te su odmah krenula u izradu. Slobodno su se podijelila za stolove neovisno o dobi te su podijelili likovni materijal po stolovima. Djeca su tijekom izrade šetali po sobi, izmjenjivali ideje i materijale, pomagali jedni drugima. Tijekom cijele aktivnosti bila je izražena suradnja između djece, starija djeca su pomagala mlađoj te su zajednički izrađivali lutke. Nakon što su izradili lutke, nekoliko djece krenulo je u dramatizaciju priče izrađenim lutkama.

Fotografija 29. Izrada lutke

Fotografija 30. Izrada lutke

Fotografija 31. Suradnja djece

Fotografija 32. Suradnja djece

Fotografija 33. Dramatizacija priče

Osvrt na dječje radove

Fotografija 34.
Dječak, 3 godine

Fotografija 35.
Djevojčica, 3 godine

Fotografija 36.
Dječak, 3 godine

Fotografija 37.
Djevojčica, 3 godine

Fotografija 38.
Djevojčica, 5
godina

Fotografija 39.
Djevojčica, 6
godina

Fotografija 40.
Djevojčica, 6
godina

Fotografija 41.
Djevojčica, 6
godina

Svako dijete slušalo je istu motivaciju, dobilo je jednaki zadatak, radilo s jednakim materijalima no isto tako svako dijete je zamislilo i realiziralo drugačiju lutku. Likovni radovi se ne razlikuju uvelike no vidljive su razlike s obzirom na dob djece i trenutne sposobnosti svakog pojedinog djeteta. Djeca u dobi od treće do četvrte godine života izrađuju lutke s malo detalja i obilježja, većina lutaka ima oči, usta, kosu i odjeću. Većina djece za odjeću koristi krep papir (Fotografija 35., 36. i 37.) dok jedan dječak koristi papirnate trakice (Fotografija 34.) te u izradi moli za pomoć odgojiteljicu. Djeci u dobi od treće do četvrte godine bila je potrebna pomoć starije djece kako bi realizirali zamišljeno. Uloga starije djece bila je pomoć oko tehničkih stvari kao što su vezanje vune, lijepljenje kose, pričvršćivanje krep papira i slično. Djeca u dobi od pete do sedme godine života na svojim lutkama prikazuju i izražavaju više detalja kao što su nos i uši (Fotografija 39.), ruke i gumbi na odjeći (Fotografija 40.), više slojeva odjeće (Fotografija 38. i 41.) i slično. Također je kod starije djece vidljivo veće iskustvo, sjećanje i povezivanje prijašnjih priča, likova iz priča te prenošenje iskustva u izradu ovih lutaka, tako djevojčice (Fotografija 39. i 41.) izrađuju krune svojim lutkama te tako prikazuju princezu iz priče. Isto tako djeca prema sjećanju dramatiziraju lutkama odslušanu priču te je modificiraju i stvaraju svoju priču pomoću izrađenih lutaka.

7.5. Osvrt na aktivnosti

Provedene aktivnosti i nastali likovni radovi pokazuju kako svako dijete percipira određeni motiv na svoj način ovisno o stupnju intelektualnog razvoja na kojem se nalazi. Djeca su slušala iste motivacije, imala jednako postavljene likovne zadatke, ponuđene jednake materijale no u provedenim aktivnostima vidljiva je razlika u likovnim radovima između djece u dobi od treće do četvrte godine u odnosu na djecu u dobi od pete do sedme godine života. Likovni radovi razlikuju se prema trenutnim sposobnostima svakog pojedinog djeteta. Stoga je vrlo važna uloga odgojitelja poznavanje razvoja likovnog izraza djece kako bi se moglo omogućiti promišljeno organiziranje, prilagođavanje strategija poučavanja te individualan pristup svakom pojedinom djetetu. U provedenim aktivnostima vidljivi su elementi i faze razvoja likovnog izraza djece koji se slažu s dosadašnjim istraživanjima i prikazima raznih autora (Belamarić, 1987; Brešan, 2008; Herceg i suradnici, 2010). Nadalje, provedene likovne aktivnosti integrirane su s ostalim odgojno-obrazovnim područjima kako bi se podržalo prirodno i holističko učenje djece. Tijekom stvaralačkog procesa vidljiva je visoka razina suradnje među djecom pri čemu starija djeca usmjeravaju i pomažu mlađoj djeci u otkrivanju izražajnih mogućnosti te u mehaničkim postupcima koje zahtjeva određena tehnika i likovni zadatak. U provedenim aktivnostima djeca sudjeluju slobodno te se samostalno grupiraju po stolovima.

7. ISTRAŽIVANJE STAVOVA I MIŠLJENJA ODGOJITELJA PREDŠKOLSKE DJECE O PROVOĐENJU LIKOVNIH AKTIVNOSTI U DOBNO MJEŠOVITIM SKUPINAMA

7.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je utvrditi stavove i mišljenja odgojitelja djece rane i predškolske dobi o osmišljavanju i provođenju likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na rad s djecom u homogenim skupinama te utvrditi razlike u ponašanju djece tijekom likovnih aktivnosti, temeljem iskustva odgojitelja.

7.2. Istraživačka pitanja

Postoje li razlike u provođenju likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?

1. Koju ulogu odgojitelji ističu kao najrazličitiju tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?
2. Koje razlike uočavaju odgojitelji u organizaciji i provođenju likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?
3. Jesu li vidljive razlike u ponašanju djece tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na djecu u homogene skupine?

7.3. Hipoteze istraživanja

H: Postoje značajne razlike u organizaciji i provođenju likovnih aktivnosti te ponašanju djece tijekom takvih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine.

Hipoteza 1. Tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama ističe se uloga planiranja aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama kao najrazličitija u odnosu na homogene skupine.

Hipoteza 2. Postoji razlika u odabiru teme, motiva, tehnike i motivacije kod osmišljavanja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine.

Hipoteza 3. Socijalna ponašanja (suradnja, prosocijalna ponašanja) kod djece u dobno mješovitim skupinama razvijenija su u odnosu na djecu u homogenim skupinama.

7.4. Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo dvanaest odgojitelja s područja Međimurske županije koji imaju iskustva u radu s djecom u dobno mješovitim skupinama.

7.5. Mjerni instrument

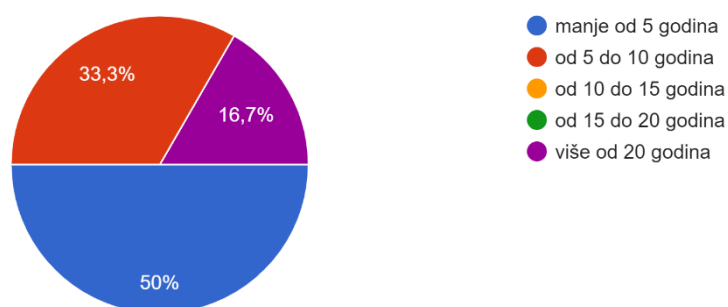
Mjerni instrument u ovom istraživanju bio je online anketni upitnik namijenjen odgojiteljima koji rade s djecom u dobno mješovitim skupinama. Distribucija upitnika odvijala se putem društvenih mreža, a ispitanici su anketnom upitniku pristupili anonimno i dobrovoljno. Anketni upitnik sastoji se od dva dijela. Prvi dio upitnika čine pitanja o godinama rada ispitanika u dobno mješovitim skupinama i homogenim skupinama te pitanja o odgojno – obrazovnoj skupini u kojoj ispitanik radi. Drugi dio upitnika čine pitanja o iskustvu organiziranja i provođenja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine te ponašanju djece tijekom likovnih aktivnosti.

7.6. Anketa i rezultati

Pitanje 1.

Koliko godina iskustva imate u radu s djecom u dobno mješovitim skupinama?

12 odgovora

Slika 1. Grafički prikaz godina iskustva u radu s djecom u dobno mješovitim skupinama

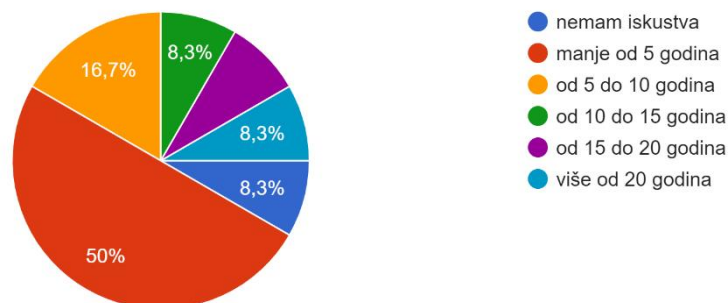
Od ukupnog broja ispitanika, najviše ispitanika (50%) navodi da ima manje od pet godina iskustva u radu s djecom u dobno mješovitim skupinama, a najmanje ispitanika (16,7%) navodi da ima više od dvadeset godina iskustva. Preostali dio ispitanika (33,3%) ima između pet do deset godina iskustva u radu s djecom u dobno mješovitim skupinama.

Pitanje 2.

Koliko godina iskustva imate u radu s djecom u homogenim skupinama?

12 odgovora

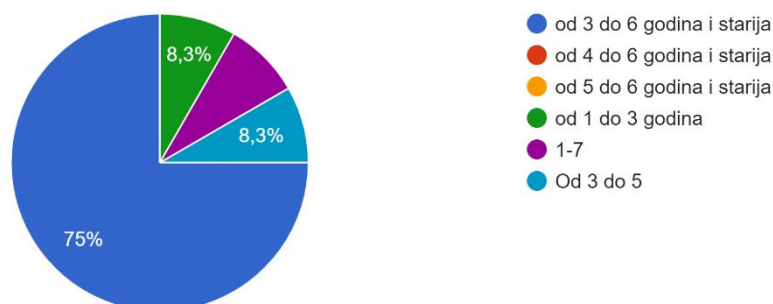
Slika 2. Grafički prikaz godina iskustva u radu s djecom u homogenim skupinama

Polovina ispitanika (50%) navodi da ima manje od pet godina iskustva u radu s djecom u homogenim skupinama, a 8,3% ispitanika navodi da uopće nema iskustva. Od deset do petnaest godina iskustva navodi 8,3% ispitanika, od petnaest do dvadeset godina iskustva navodi 8,3% ispitanika, više od dvadeset godina iskustva ima 8,3% ispitanika. Dio ispitanika (16,7%) ima između pet do deset godina iskustva u radu s djecom u homogenim skupinama.

Pitanje 3.

Koji je dobni raspon djece u Vašoj skupini?

12 odgovora

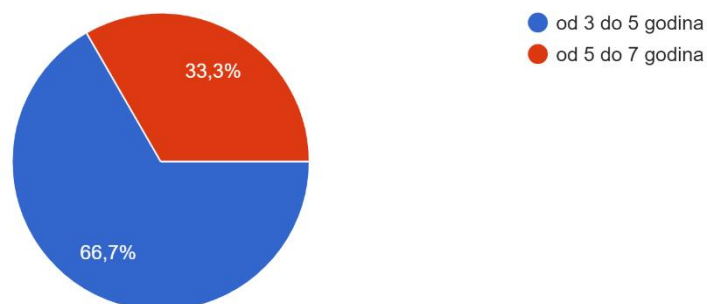
Slika 3. Grafički prikaz dobnog raspona djece

Najveći dio ispitanika (75%) navodi da je dobni raspon djece u skupini od tri do šest godina i starije. Dobni raspon djece od prve do treće godine navodi 8,3% ispitanika, od treće do pete godine navodi 8,3% ispitanika te dobni raspon od prve do sedme godine navodi 8,3% ispitanika.

Pitanje 4.

Koja dob djece prevladava u Vašoj skupini?

12 odgovora

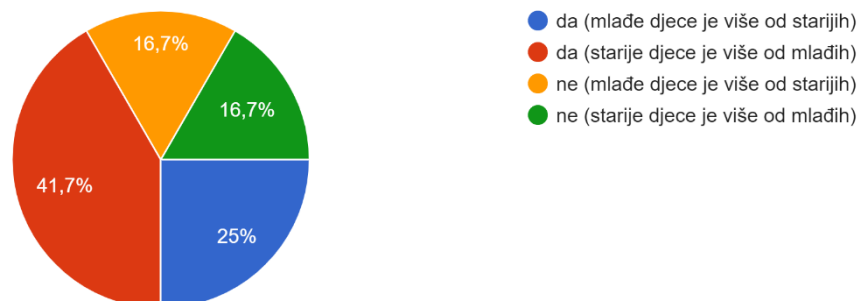
Slika 4. Grafički prikaz dobi djece koja prevladava u skupini

Veći dio ispitanika (66,7%) navodi dob djece od treće do pete godine kao dob koja prevladava u odgojno-obrazovnoj skupini, dok 33,3% ispitanika navodi dob djece od pet do sedam godina.

Pitanje 5.

Prilagođavaju li se likovne aktivnosti dobi djece kojih je brojčano više u mješovitoj skupini?

12 odgovora

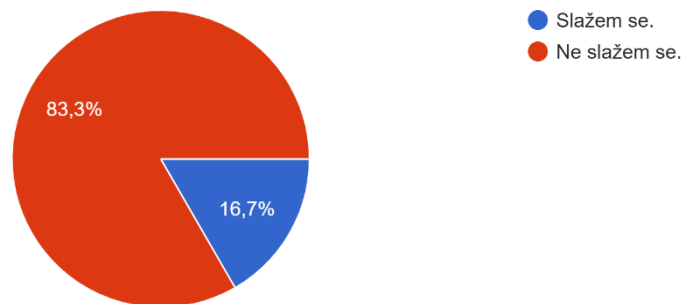
Slika 5. Grafički prikaz prilagodbe likovnih aktivnosti dobi djece

Od ukupnog uzorka, 41,7% ispitanika navodi da se likovne aktivnosti prilagođavaju starijoj djeci jer ih je više od mlađih, 25% ispitanika navodi da se likovne aktivnosti prilagođavaju mlađoj djeci jer ih je više od starijih, 16,7% ispitanika navodi da se likovne aktivnosti ne prilagođavaju dobi djece u mješovitoj skupini u kojoj je mlađe djece više od starijih i 16,7% ispitanika navodi da se likovne aktivnosti ne prilagođavaju dobi djece u mješovitoj skupini u kojoj je starije djece više od mlađih.

Pitanje 6.

Ograničen/a sam u odabiru tema za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine.

12 odgovora

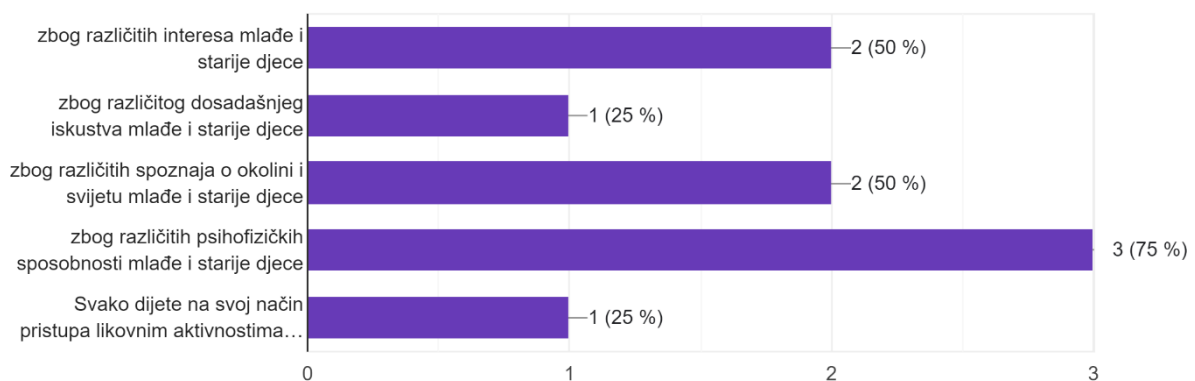
Slika 6. Grafički prikaz odabira tema za likovnu aktivnost u dobno mješovitoj skupini

Većina ispitanika (83,3%) se ne slaže s tvrdnjom da su ograničeni u odabiru tema za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine, dok se 16,7% ispitanika slaže s navedenom tvrdnjom.

Pitanje 7.

Ukoliko smatrate da ste ograničeni u odabiru tema za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama, navedite razloge bog kojih smatrate da je to tako:

4 odgovora

Slika 7. Grafički prikaz razloga ograničenosti u odabiru tema

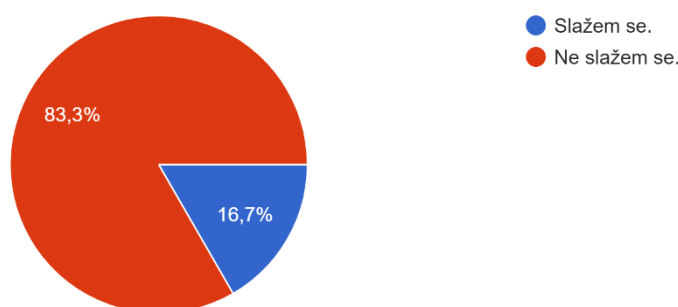
U navedenom pitanju ispitivali su se razlozi ograničenja u odabiru tema za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine te su na njih odgovarali ispitanici koji se slažu s prethodnom tvrdnjom. Ispitanicima je ponuđena mogućnost višestrukog odabira odgovora. S tvrdnjom „zbog različitih interesu mlađe i starije djece“ slaže se dvoje ispitanika, „zbog različitog dosadašnjeg iskustva mlađe i starije djece“ slaže se jedan ispitanik, „zbog

različitih spoznaja o okolini i svijetu mlađe i starije djece“ slaže se dvoje ispitanika, „zbog različitih psihofizičkih sposobnosti mlađe i starije djece“ slaže se najveći broj ispitanika (troje). Također ispitanicima je bila ponuđena mogućnost samostalnog upisivanja odgovora te jedan ispitanik navodi sljedeći razlog ograničenosti u odabiru tema: „Svako dijete na svoj način pristupa likovnim aktivnostima bez obzira na stupanj psihofizičkih sposobnosti“.

Pitanje 8.

Ograničen/a sam u odabiru motiva likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine.

12 odgovora

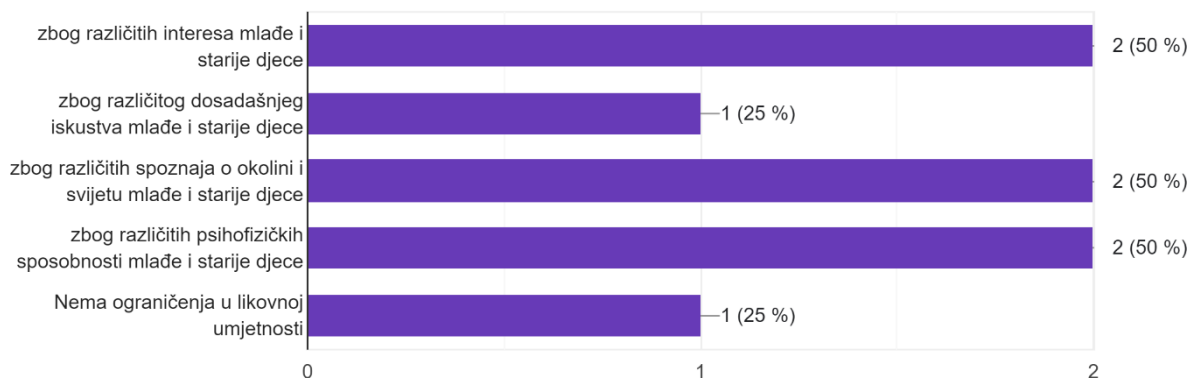
Slika 8. Grafički prikaz odabira motiva za likovnu aktivnost u dobno mješovitoj skupini

S tvrdnjom „Ograničen/a sam u odabiru motiva likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine“ ne slaže se 83,3% ispitanika, a slaže se 16,7%.

Pitanje 9.

Ukoliko smatrate da ste ograničeni u odabiru motiva za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama, navedite razloge zbog kojih smatrate da je to tako:

4 odgovora

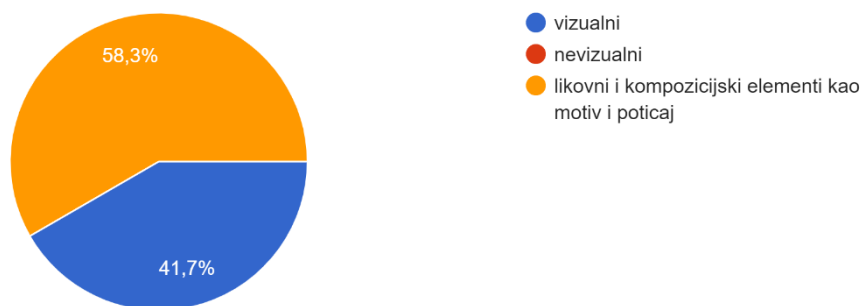

Slika 9. Grafički prikaz razloga ograničenosti u odabiru motiva

U navedenom pitanju ispitivali su se razlozi ograničenja u odabiru motiva za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine te su na njih odgovarali ispitanici koji se slažu s prethodnom tvrdnjom. Ispitanicima je ponuđena mogućnost višestrukog odabira odgovora. S tvrdnjom „zbog različitih interesa mlađe i starije djece“ slaže se dvoje ispitanika, „zbog različitog dosadašnjeg iskustva mlađe i starije djece“ slaže se jedan ispitanik, „zbog različitih spoznaja o okolini i svijetu mlađe i starije djece“ slaže se dvoje ispitanika, „zbog različitih psihofizičkih sposobnosti mlađe i starije djece“ slaže se dvoje ispitanika.

Pitanje 10.

Provođenjem likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama najzastupljeniji motivi su:
12 odgovora

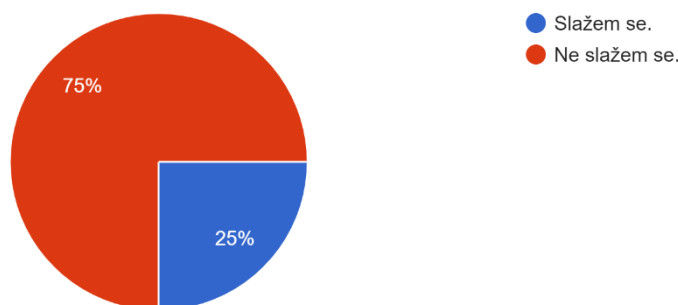

Slika 10. Grafički prikaz zastupljenosti motiva

Likovne i kompozicijske elemente kao motiv i poticaj za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama navodi 58,3% ispitanika, a 41,7% ispitanika navodi vizualne motive.

Pitanje 11.

Ograničen/a sam u odabiru tehnika za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine.
12 odgovora

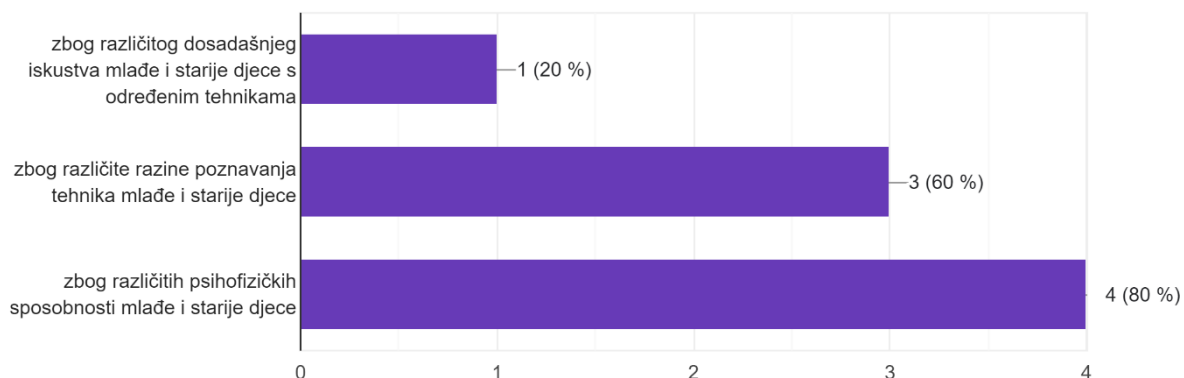
Slika 11. Grafički prikaz ograničenosti u odabiru tehnika za likovne aktivnosti

Veći dio ispitanika (75%) se ne slaže s tvrdnjom „Ograničen/a sam u odabiru tehnika za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine“, dok se 25% ispitanika slaže s navedenom tvrdnjom.

Pitanje 12.

Ukoliko smatrate da ste ograničeni u odabiru tehnika za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama, navedite razloge zbog kojih smatrate da je to tako:

5 odgovora

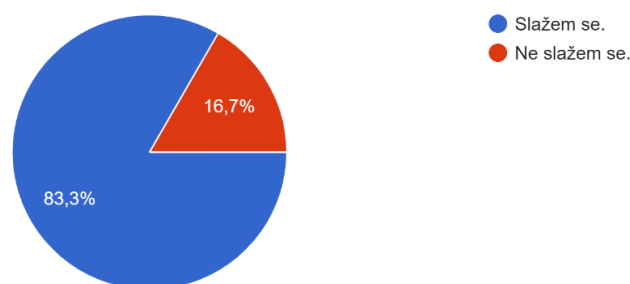
Slika 12. Grafički prikaz razloga ograničenosti u odabiru tehnika

U navedenom pitanju ispitivali su se razlozi ograničenja u odabiru tehnika za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama te su na njih odgovarali ispitanici koji se slažu s prethodnom tvrdnjom. Ispitanicima je ponuđena mogućnost višestrukog odabira odgovora. Najveći broj slaganja (80%) je s tvrdnjom „zbog različitih psihofizičkih sposobnosti mlađe i starije djece“, zatim „zbog različite razine poznavanja tehnika mlađe i starije djece“ (60%) te 20% slaganja s tvrdnjom „zbog različitog dosadašnjeg iskustva mlađe i starije djece s određenim tehnikama“.

Pitanje 13.

Djeci u dobno mješovitim skupinama nudim više tehnika za isti zadatak tijekom likovnih aktivnosti s ciljem individualiziranog pristupa djeci različite dobi.

12 odgovora

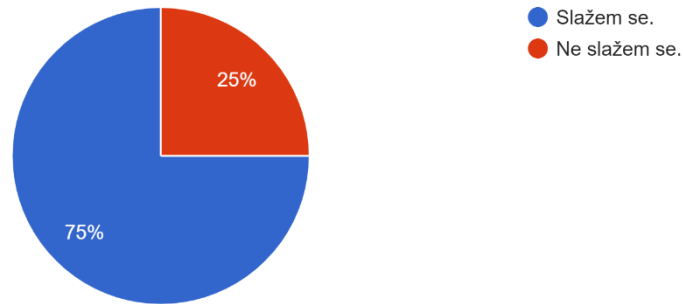
Slika 13. Grafički prikaz ponude tehnika za likovne aktivnosti u mješovitim skupinama

Većina ispitanika (83,3%) navodi da nudi više tehnika za isti zadatak tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama, a 16,7% ispitanika se ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Pitanje 14.

Nakon zajedničke motivacije djeci u dobno mješovitim skupinama prilagođavam najavu zadatka na jednostavniji i složeniji način s obzirom na uzrast.

12 odgovora

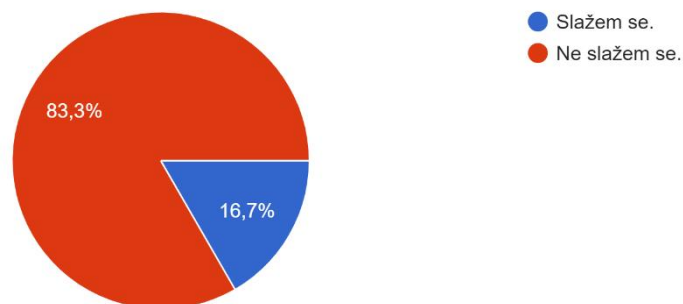
Slika 14. Grafički prikaz najave likovnog zadatka u dobno mješovitim skupinama

Od ukupnog broja ispitanika, 25% ispitanika se ne slaže s tvrdnjom da prilagođava najavu zadatka s obzirom na uzrast, dok se 75% ispitanika slaže s navedenom tvrdnjom.

Pitanje 15.

U kreiranju likovne motivacije, odabiru motiva, teme i tehnike prilagođavam se više starijoj djeci.

12 odgovora

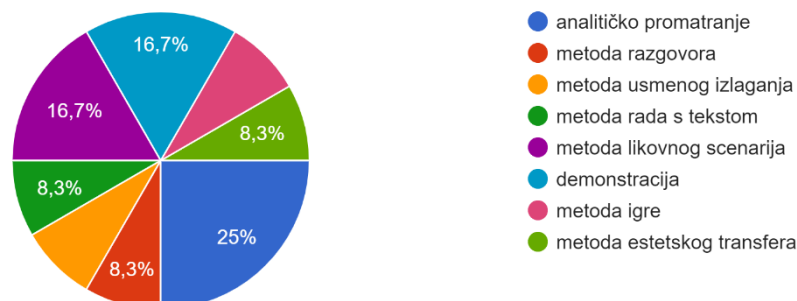
Slika 15. Grafički prikaz kreiranja i prilagođavanja likovnih aktivnosti starijoj djeci

Veći dio ispitanika (83,3%) ne prilagođava kreiranje likovne motivacije, odabir motiva, tehnika i teme starijoj djeci, dok 16,7% ispitanika prilagođava.

Pitanje 16.

Koja se metoda u motivaciji za likovnu aktivnost, prema Vašem mišljenju, najviše razlikuje u radu s djecom dobnno mješovitih skupina u odnosu na homogene skupine?

12 odgovora

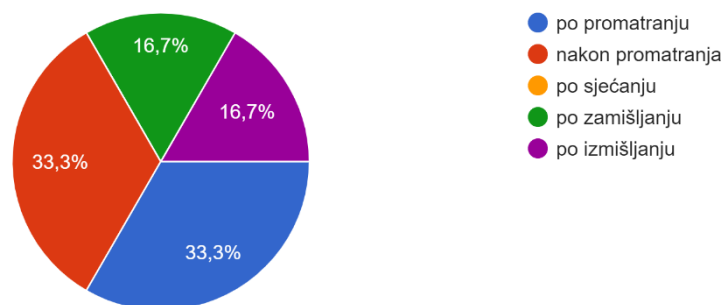
Slika 16. Grafički prikaz razlika metoda za likovne aktivnosti u odnosu na dobnno mješovite skupine i homogene skupine

Metodu analitičkog promatranja navodi 25% ispitanika kao metodu koja se najviše razlikuje u radu s djecom dobnno mješovitih skupina u odnosu na homogene skupine, a demonstraciju navodi 16,7% ispitanika kao i metodu likovnog scenarija (16,7%). Metodu igre navodi 8,3% ispitanika, metodu estetskog transfera 8,3% ispitanika, metodu razgovora 8,3% te metodu usmenog izlaganja navodi 8,3% ispitanika.

Pitanje 17.

Koji je najučestaliji način rada koji provodite tijekom likovnih aktivnosti u dobnno mješovitoj skupini?

12 odgovora

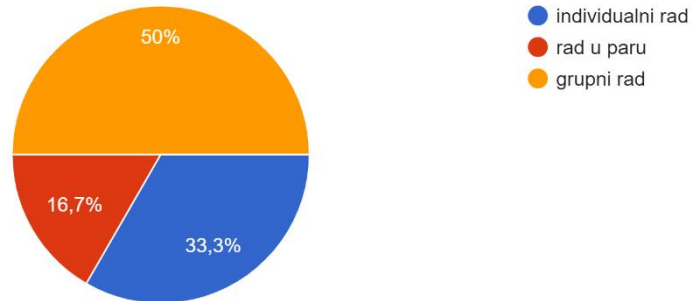
Slika 17. Grafički prikaz najučestalijeg načina rada

Kao najučestaliji način rada koji se provodi tijekom likovnih aktivnosti u dobnno mješovitoj skupini ispitanici navode po promatranju (33,3%) i nakon promatranja (33,3%). Način rada po zamišljanju navodi 16,7 % ispitanika, dok po izmišljanju 16,7% ispitanika.

Pitanje 18.

Najučestaliji oblik rada koji provodite tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitoj skupini je:
12 odgovora

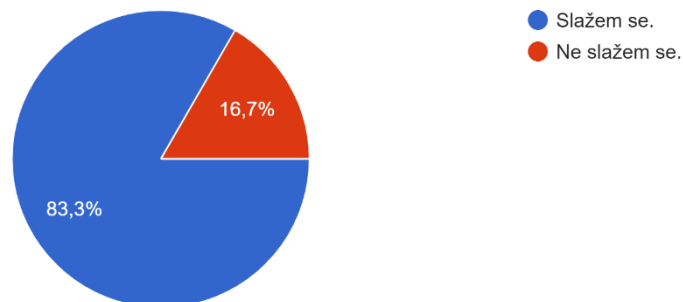

Slika 18. Grafički prikaz najučestalijeg oblika rada

Polovica ispitanika (50%) navodi grupni rad kao najučestaliji oblik rada koji se provodi tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitoj skupini. Nadalje, 16,7% ispitanika navodi rad u paru kao najučestaliji oblik rada, a 33,3% individualni rad.

Pitanje 19.

Tijekom likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama istovremeno su uključena djeca svih uzrasta.
12 odgovora

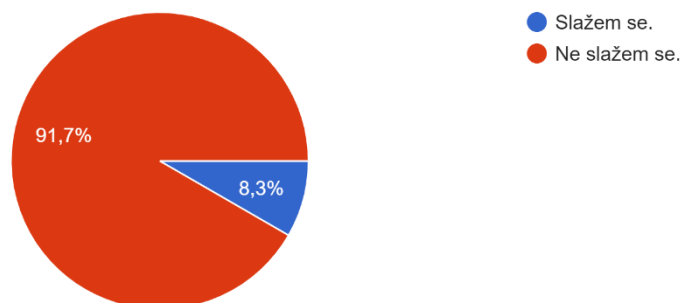
Slika 19. Grafički prikaz uključenosti djece svih uzrasta

Veći dio ispitanika (83,3%) slaže se s tvrdnjom „Tijekom likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama istovremeno su uključena djeca svih uzrasta“, dok se 16,7% ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Pitanje 20.

Tijekom stvaralačkog procesa u dobno mješovitim skupinama djeca su grupirana na mlađe i starije te sjede za odvojenim stolovima.

12 odgovora

Slika 20. Grafički prikaz grupiranosti djece tijekom stvaralačkog procesa

Od ukupnog broja uzorka, 91,7 % ispitanika navodi da djeca nisu grupirana na mlađe i starije te da ne sjede za odvojenim stolovima tijekom stvaralačkog procesa u dobno mješovitim skupinama, a 8,3% ispitanika navodi da su djeca grupirana na mlađe i starije.

Pitanje 21.

Tijekom stvaralačkog procesa dobno mješovitim skupinama djeca se grupiraju slobodno i samostalno neovisno o dobi.

12 odgovora

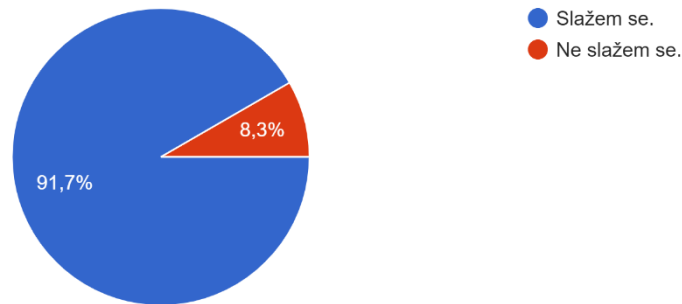
Slika 21. Grafički prikaz slobodnog i samostalnog grupiranja neovisno o dobi djece

Ukupan broj ispitanika (100%) slaže se sa sljedećom tvrdnjom: „Tijekom stvaralačkog procesa u dobno mješovitim skupinama djeca se grupiraju slobodno i samostalno neovisno o dobi.

Pitanje 22.

Tijekom stvaralačkog procesa u dobno mješovitim skupinama uočavam visoku razinu suradnje među djecom.

12 odgovora

Slika 22. Grafički prikaz razine suradnje među djecom tijekom stvaralačkog procesa

Manji dio ispitanika (8,3%) ne uočava visoku razinu suradnje među djecom tijekom stvaralačkog procesa u dobno mješovitim skupinama, dok 91,7% ispitanika uočava visoku razinu suradnje među djecom. Visoka razina suradnje među djecom različite dobi tijekom svakodnevnih aktivnosti pozitivno utječe na njihov socio – emocionalni i spoznajni razvoj o čemu svjedoče istraživanja koja su proveli Katz i suradnici (1991), Katz i McClellan (2005) te Slunjski (2001).

Pitanje 23.

Djeca spontano pomažu jedni drugima u tehničkim postupcima koje iziskuje zadani likovni zadatak (tehnika, pribor za rad, savjeti).

12 odgovora

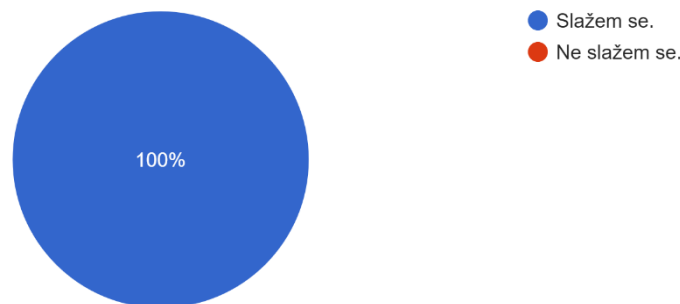
Slika 23. Grafički prikaz međusobnog pomaganja djece u tehničkim postupcima tijekom likovnog zadatka

S navedenom tvrdnjom „Djeca spontano pomažu jedni drugima u tehničkim postupcima koje iziskuje zadani likovni zadatak (tehnika, pribor za rad, savjeti)“ slaganje izražava 100% ispitanika. Pružanje pomoći, primanje pomoći i dijeljenje svakodnevna su pojava u dobno mješovitim skupinama tijekom raznih aktivnosti te su takva prosocijalna ponašanja, opisuju Katz i suradnici (1991), pokazatelj socijalne kompetencije pojedinca koje se najbolje usvajaju i razvijaju u interakciji s djecom različite dobi.

Pitanje 24.

Djeca tijekom stvaralačkog procesa komuniciraju i dijele likovne materijale međusobno (npr. jedno ljepilo ima dvoje djece).

12 odgovora

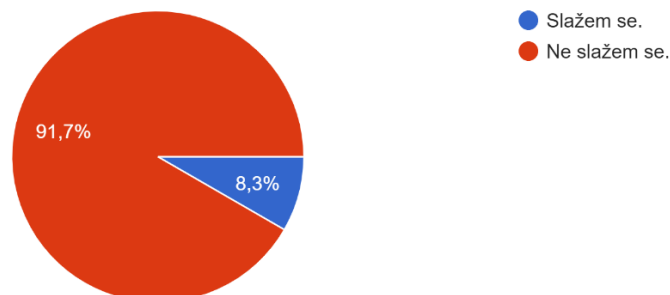
Slika 24. Grafički prikaz suradnje djece tijekom stvaralačkog procesa

Ukupan broj ispitanika (100%) slaže se s tvrdnjom da djeca komuniciraju i dijele likovne materijale međusobno. Uz pozitivan utjecaj na socio-emocionalni razvoj, komunikacija tijekom svakodnevnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama uvelike utječe na razvoj govora, na što ukazuju Hamilton i Stewart (1997) u svom istraživanju.

Pitanje 25.

Tijekom likovne aktivnosti uočavam uskraćenost starije djece u odnosu na mlađe koja se očituje u postavljanju jednostavnijih likovnih zadataka te ponavljajućim tehnikama i motivima.

12 odgovora

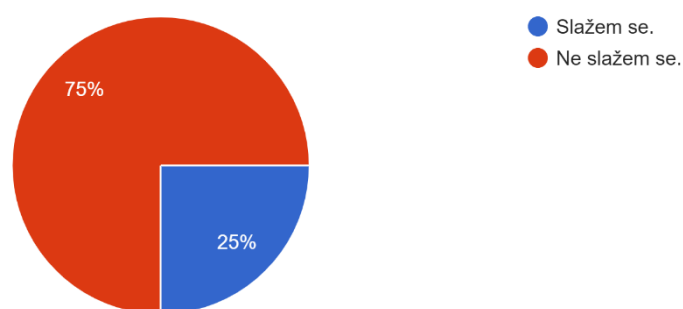
Slika 25. Grafički prikaz uskraćenosti starije djece u odnosu na mlađe u postavljanju likovnih zadataka

Većina ispitanika (91,7%) ne uočava uskraćenost starije djece u odnosu na mlađe koja se očituje u postavljanju jednostavnijih likovnih zadataka te ponavljajućim tehnikama i motivima, a 8,3% ispitanika uočava uskraćenost starije djece u odnosu na mlađu.

Pitanje 26.

Tijekom likovne aktivnosti uočavam nepovoljniji položaj mlađe djece u odnosu na starije koji se očituje u zahtjevnosti likovnih zadataka koji su prilagođeni starijoj djeci.

12 odgovora

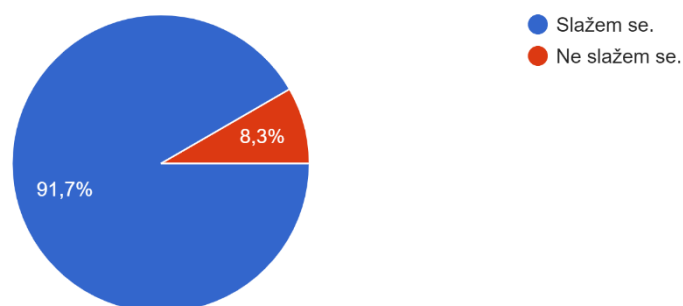
Slika 26. Grafički prikaz nepovoljnijeg položaja mlađe djece u odnosu na stariju

Četvrtina ispitanika (25%) slaže se s tvrdnjom: „Tijekom likovne aktivnosti uočavam nepovoljniji položaj mlađe djece u odnosu na starije koji se očituje u zahtjevnosti likovni zadataka koji su prilagođeni starijoj djeci.“, a preostali dio ispitanika od 75% se ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Pitanje 27.

Mlađa djeca u dobno mješovitim skupinama pokazuju bolje rezultate rada i brže se likovno razvijaju, u odnosu na vršnjake u homogenim skupinama.

12 odgovora

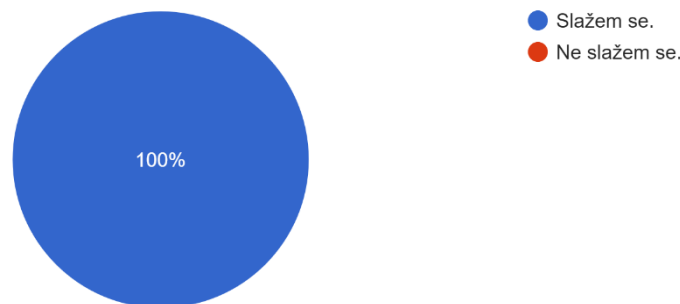

Slika 27. Grafički prikaz likovnog razvoja mlađe djece u dobno mješovitim skupinama

Od ukupnog broja uzorka, 91,7% ispitanika izražava slaganje da mlađa djeca u dobno mješovitim skupinama pokazuju bolje rezultate rada i brže se likovno razvijaju, u odnosu na vršnjake u homogenim skupinama, dok se 8,3% ispitanika ne slaže. Ovaj rezultat slaganja može se povezati s raznim istraživanjima koja dokazuju kako boravak djece u dobno mješovitim skupinama utječe na njihov socio-emocionalni, spoznajni razvoj i razvoj govora te samim time i na likovni razvoj te cjelokupni razvoj djeteta.

Pitanje 28.

Starija djeca u dobno mješovitim skupinama tijekom likovnih aktivnosti razvijaju prosocijalna ponašanja, empatiju, samopouzdanje i samoregulaciju brže od vršnjaka u homogenim skupinama.
12 odgovora

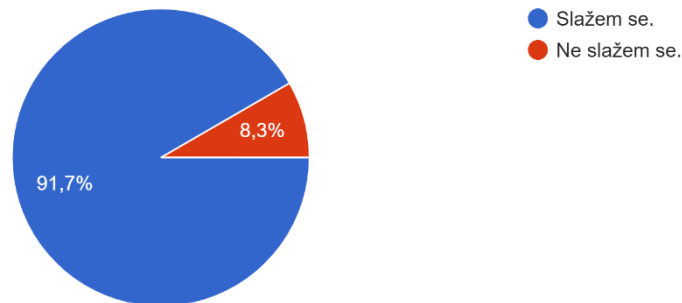
Slika 28. Grafički prikaz socio-emocionalnog razvoja starije djece tijekom likovnih aktivnosti

Ukupan broj ispitanika (100%) slaže se s tvrdnjom: „Starija djeca u dobno mješovitim skupinama tijekom likovnih aktivnosti razvijaju prosocijalna ponašanja, empatiju, samopouzdanje i samoregulaciju brže od vršnjaka u homogenim skupinama.“. Tomu svjedoče i istraživanja Katz i suradnika (1991) te Mounts i Roopnarinea (1987). Ovim rezultatima potvrđena je hipoteza 3. „Odgojitelji uočavaju razvijenija socijalna ponašanja (suradnja, prosocijalna ponašanja) kod djece u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine.“.

Pitanje 29.

Tijekom stvaralačkog procesa u dobno mješovitoj skupini primjećujem kako mlađa djeca oponašaju i pokušavaju kopirati stariju djecu.

12 odgovora

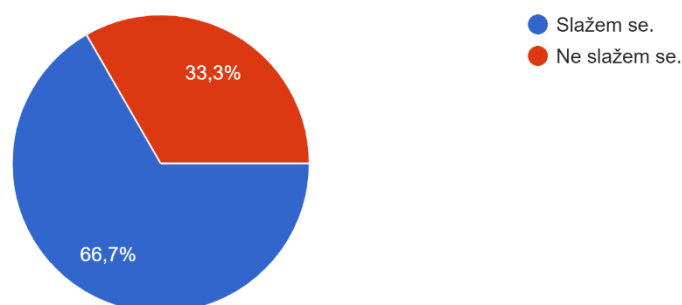
Slika 29. Grafički prikaz imitiranja starije djece od strane mlađih tijekom stvaralačkog procesa

Manji dio ispitanika (8,3%) ne primjećuje kako mlađa djeca oponašaju i pokušavaju kopirati stariju djecu, dok 91,7% ispitanika primjećuje kako mlađa djeca oponašaju stariju tijekom stvaralačkog procesa. Prema dokazima istraživanja Hamiltona i Stewarta (1977) koji pokazuju kako mlađa djeca imitiraju govor vršnjaka i starije djece, može se zaključiti kako će imitirati starije i na ostalim područjima kao što je likovnost.

Pitanje 30.

Djeca se ponašaju drugačije tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na djecu u homogenim skupinama.

12 odgovora

Slika 30. Grafički prikaz ponašanja djece tijekom likovnih aktivnosti

Trećina ispitanika (33,3%) se ne slaže s tvrdnjom da se djeca ponašaju drugačije tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na djecu u homogenim skupinama, a dvije trećine ispitanika (66,7%) se slaže s prethodno navedenom tvrdnjom.

Pitanje 31.

Ukoliko se slažete s prethodnom tvrdnjom, navedite u kojim se segmentima vidi razlika u ponašanju djece:

7 odgovora

Djeca su spremnija na iskusavanje svih tehnika i razl.materijala

Kreativnija su, samostalnija i bolje barataju likovnim priborom

Empatičnost djece, prosocijalnog ponašanje, fokusiranost na likovnu aktivnost, motiviranost mlađe djece

Svako dijete je individua, stoga se ne može generalizirati da o ponašanju ovisi samo dobno heterogena skupina ili homogena skupna. Trebalo bi napraviti istraživanje s barem 2 eksperimentalne i 2 kontrolne skupinom kako bi se moglo odgovoriti na ovo pitanje.

Starija djeca pomažu mlađoj djeci.

Mlađa djeca stariju djecu gledaju kao uzor. S druge strane, u homogenim skupinama djeca se često uspoređuju s pozicije "tko je napravio bolje-ljepše".

Djeca su samostalnija, kreativnija, međusobno si više pomažu, razvijaju prosocijalna ponašanja

Slika 31. Segmenti razlike u ponašanju djece

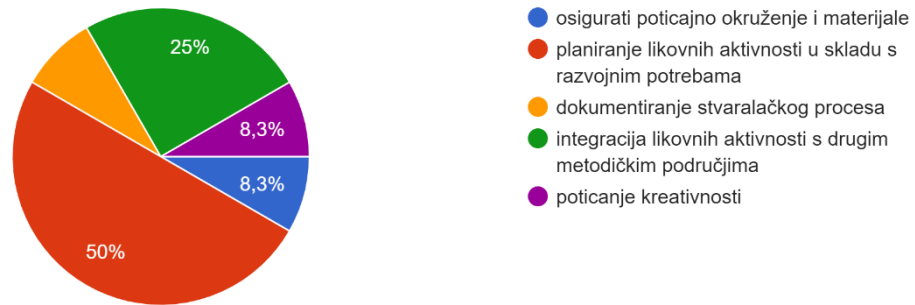
Ispitanicama je ponuđena mogućnost slobodnog upisivanja odgovora na sljedeće pitanje: „Ukoliko se slažete s prethodnom tvrdnjom, navedite u kojim se segmentima vidi razlika u ponašanju djece:“. Na pitanje je odgovorilo sedmero ispitanika, a odgovori su sljedeći: „Djeca su spremnija na iskušavanje svih tehnika i razl. materijala“, „Kreativnija su, samostalnija i bolje barataju likovnim priborom“, „Empatičnost djece, prosocijalno ponašanje, fokusiranost na likovnu aktivnost, motiviranost mlađe djece“, „Svako dijete je individua, stoga se ne može generalizirati da o ponašanju ovisi samo dobno heterogena skupina ili homogena skupina. Trebalo bi napraviti istraživanje s barem 2 eksperimentalne i 2 kontrolne skupine kako bi se moglo odgovoriti na ovo pitanje“, „Starija djeca pomažu mlađoj djeci“, „Mlađa djeca stariju djecu gledaju kao uzor. S druge strane, u homogenim skupinama djeca se često uspoređuju s pozicije „tko je napravio bolje-ljepše““ te „Djeca su samostalnija, kreativnija, međusobno si više pomažu, razvijaju prosocijalna ponašanja“.

Pitanje 32.

Koja uloga odgojitelja se prema Vašem mišljenju najviše ističe i razlikuje u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?

12 odgovora

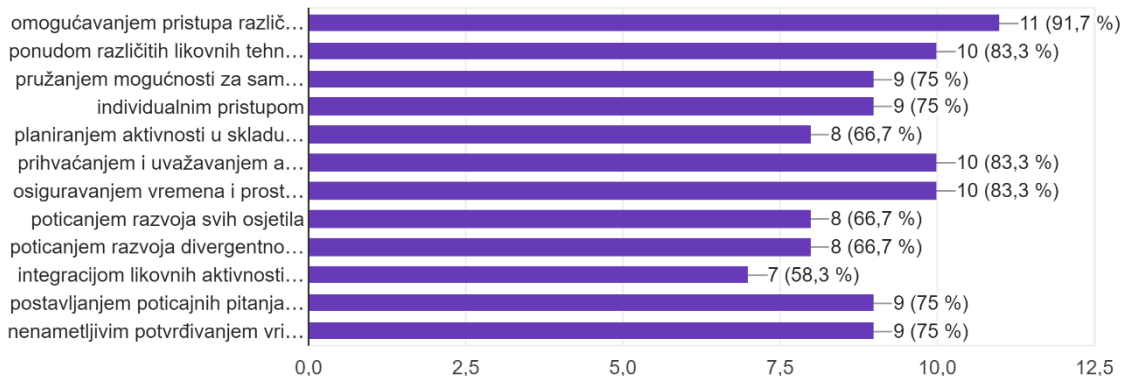
Slika 32. Grafički prikaz uloge odgojitelja

Kao ulogu odgojitelja koja se najviše ističe i razlikuje u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine 50% ispitanika navodi planiranje likovnih aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama, a 25 % ispitanika navodi integraciju likovnih aktivnosti s drugim metodičkim područjima. Ostatak ispitanika kao ulogu odgojitelja navodi osigurati poticajno okruženje i materijale (8,3%), dokumentiranje stvaralačkog procesa (8,3%) i poticanje kreativnosti (8,3%). Ovim rezultatima potvrđena je hipoteza 1. „Tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama odgojitelji ističu ulogu planiranja aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama kao najrazličitiju u odnosu na homogene skupine.“

Pitanje 33.

Na koje načine, kojim postupcima potičete dječje likovno stvaralaštvo u dobno mješovitim skupinama?

12 odgovora

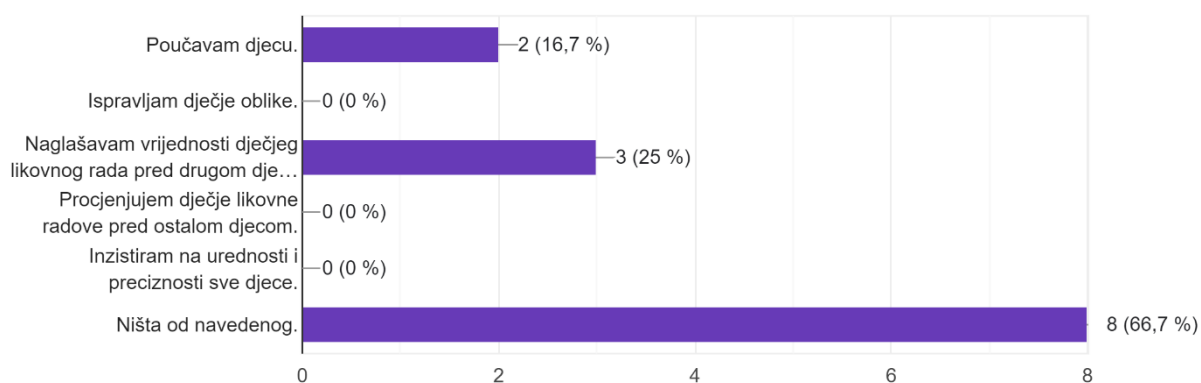
Slika 33. Grafički prikaz postupaka koji utječu na poticanje dječjeg likovnog stvaralaštva

Ispitanicima je ponuđena mogućnost višestrukog odabir na sljedeće pitanje: „Na koje načine, kojim postupcima potičete dječje likovno stvaralaštvo u dobno mješovitim skupinama?“. Uz navedeno pitanje bili su ponuđeni sljedeći postupci poticanja dječjeg likovnog stvaralaštva: „omogućavanjem pristupa različitim likovnim materijalima“, „ponudom različitih likovnih tehnika“, „pružanjem mogućnosti za samostalno i slobodno stvaranje“, „individualnim pristupom“, „planiranjem aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama i dobi djece“, „prihvatanjem i uvažavanjem autentičnog likovnog izraza djece“, „osiguravanjem vremena i prostora za likovne aktivnosti“, „poticanjem razvoja svih osjetila“, „poticanjem razvoja divergentnog mišljenja“, „integracijom likovnih aktivnosti s drugim metodičkim područjima“, „postavljanjem poticajnih pitanja tijekom motivacije i stvaralačkog procesa“, „nenametljivim potvrđivanjem vrijednosti dječjeg likovnog rada (potvrda djetetu, povratna informacija i poticaj za daljnje stvaranje, npr. “Sviđa mi se kako si se dosjetio ovoga, vrlo je maštovito i drugačije“). Najveći postotak slaganja (91,7%) podudara se s tvrdnjom „omogućavanjem pristupa različitim likovnim materijalima“. Najmanji postotak slaganja (58,3%) povezuje se s tvrdnjom „integracijom likovnih aktivnosti s drugim metodičkim područjima“.

Pitanje 34.

Koje od navedenih postupaka prakticirate tijekom dječjeg likovnog stvaralaštva u dobno mješovitim skupinama?

12 odgovora

Slika 34. Grafički prikaz najzastupljenijih postupaka tijekom dječjeg likovnog stvaralaštva

Na pitanje „Koje od navedenih postupaka prakticirate tijekom dječjeg likovnog stvaralaštva u dobno mješovitim skupinama?“ ispitanicima je bila ponuđena mogućnost višestrukog odgovora unaprijed odabranih tvrdnji: „Poučavam djecu.“, „Ispravljam dječje oblike.“, „Naglašavam vrijednosti dječjeg likovnog rada pred drugom djecom u skupini.“, „Procjenjujem dječje likovne radove pred ostalom djecom.“, „Inzistiram na urednosti i preciznosti sve djece.“, „Ništa od navedenog.“. Najveći stupanj slaganja ispitanika (66,7%) bio je s tvrdnjom „Ništa od navedenog.“. Nadalje, troje ispitanika (25%) slaže se s tvrdnjom „Naglašavam vrijednosti dječjeg likovnog rada pred drugom djecom u skupini.“, dok se dvoje ispitanika (16,7%) slaže s tvrdnjom „Poučavam djecu.“. Sve ponuđene tvrdnje Belamarić (1987) navodi kao načine ometanja likovnog stvaralaštva te opisuje kako se njima umjesto poticanja interesa i razvoja likovnosti kod djeteta, dijete obično odustaje te takvi postupci usporavaju njegov likovni razvoj i stvaralaštvo.

Pitanje 35.

Temeljem Vašeg dosadašnjeg iskustva rada s djecom mješovite dobi, koje su posebnosti provođenja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?

12 odgovora

Planiranje i organiziranje likovnih aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama djece, individualiziran pristup

Djeca uče jedni od drugih

Više zabave i kreativnosti u samom procesu likovnog stvaralaštva

Razvoj likovnosti, socio emocionalni razvoj, razvija se kreativnost, radoznalost, mašta, inicijativa

Sve aktivnosti trebaju biti implementirane u kurikulum vrtića, a bazirane na dječjim interesima. Tako ni likovna aktivnost ne treba biti izolirana aktivnost već povezana s ostalim područjima razvoja i mogućnosti izražavanja, istraživanja. Dobno mješovite skupine su pogodnije za cjelokupni dječji rast i razvoj (pogoduju na svim razinama razvoja). Likovna aktivnost ne smije biti izvođena na principu frontalnog rada već treba biti poticana i motivirana na različite načine u holističkom, integriranom kurikulumu. Prostorno materijalno okruženje naziva se trećim odgajateljem jer kvalitetnim osmišljenim okruženjem omogućuje se poticanje razvoja dječjeg likovnog stvaralaštva. Posebnost provođenja je u tome što isti poticaj može biti obrađen na različite načine i različitom gradacijom, ovisno o trenutnom stupnju razvoja (koji ne treba biti u skladu s kronološkom dobi), stoga se i isključuje potencijalno dječje međusobno vrednovanje jer uvijek postoje različiti radovi, sa različitim stupnjem složenosti (što isto ne treba biti uvjetovano kronološkom dobi). U dobro mješovitim skupinama i kod projektnog pristupa, svako dijete se uključuje ovisno o vlastitim kompetencijama i interesima. A kada izostaje interes za likovne aktivnosti u skupini odgojitelj je taj profesionalac koji posredstvom drugog djeteta, djeteta mentora uključuje djecu u aktivnosti. Često su to starija djeca koja su pravi mentori svojim prijateljima.

Suradnja

Vremenski drugacije

Razvoj kreativnosti, empatija ,interakcija, suradnja.

Maksimalan fokus na trud i zalaganje te zadovoljstvo svakog djeteta svojim radom, a ne na krajnji rezultat i "pozitivno mišljenje".

Razvojne potrebe djece-zadovoljavanje

Bogatstvo dječjih radova

Kreativnost, mašta i radoznalost djece koja se nalaze na različitim stupnjevima razvoja, omogućuje bezbroj mogućnosti korištenja likovnih tehnika, motiva, tema, načina i oblika rada. Kako bi se to moglo realizirati potreban je odgojitelj profesionalac koji je spreman svakodnevno osmišljavati različite kreativne likovne aktivnosti. Rad u dobno mješovitim skupinama od odgojitelja iziskuje visoku razinu kreativnosti i fleksibilnosti kako bi mogao odgovoriti na potrebe i interese sve djece.

Slika 35. Posebnosti provođenja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama

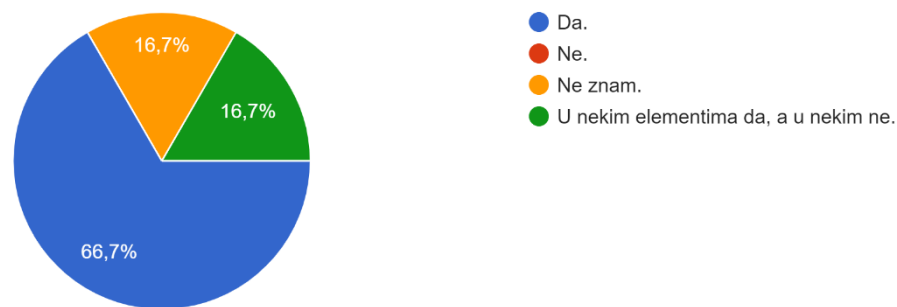
Na pitanje „Temeljem Vašeg dosadašnjeg iskustva rada s djecom mješovite dobi, koje su posebnosti provođenja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?“ ispitanicima je bila ponuđena mogućnost slobodnog upisivanja odgovora. Odgovorilo je 12 ispitanika, a odgovore možemo podijeliti u sljedeće skupine: individualiziran pristup, suradnja djece, dijete-mentor, kreativnost, razvoj likovnosti, „socio-emocionalni razvoj, integriranost s ostalim područjima, bezbroj mogućnosti rada, usredotočenost na proces, a ne na krajnji rezultat. Posebnost provođenja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine koju ispitanici najviše puta (N=5) navode jest kreativnost te opisuju „Više zabave i kreativnosti u samom procesu likovnog stvaralaštva“, „razvija se kreativnost“. Troje ispitanika navodi posebnost individualiziranja pristupa te opisuju „Planiranje i organiziranje likovnih aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama djece, individualiziran pristup“, „Razvojne potrebe djece-zadovoljavanje“, „U dobno mješovitim skupinama i kod projektnog pristupa, svako dijete se uključuje ovisno o vlastitim kompetencijama i interesima.“. Nadalje, dvoje ispitanika navodi suradnju kao posebnost provođenja likovnih aktivnosti, uz to dvoje ispitanika navodi dijete mentora kao posebnost te opisuju „Djeca uče jedni od drugih“, „A kada izostaje interes za likovne aktivnosti u skupini odgojitelj je taj profesionalac koji posredstvom drugog djeteta, djeteta mentora uključuje djecu u aktivnosti.“. Dvoje ispitanika navodi bezbroj mogućnosti rada koje nude likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama: „Kreativnost, mašta i radoznalost djece koja se nalaze na različitim stupnjevima razvoja, omogućuje bezbroj mogućnosti korištenja likovnih tehnika, motiva, tema, načina i oblika rada.“ te „Posebnost provođenja je u tome što isti poticaj može

biti obrađen na različite načine i različitom gradacijom, ovisno o trenutnom stupnju razvoja (koji ne treba biti u skladu s kronološkom dobi)“. Također, dvoje ispitanika kao posebnost navode socio-emocionalni razvoj djeteta tijekom likovnih aktivnosti te jedan ispitanik navodi razvoj likovnosti. Jedan ispitanik kao posebnost navodi integriranost likovnih aktivnosti s ostalim područjima djetetova razvoja te opisuje „Tako ni likovna aktivnost ne treba biti izolirana aktivnost već povezana s ostalim područjima razvoja i mogućnosti izražavanja, istraživanja.“. Isto tako, jedan ispitanik navodi posebnost usredotočenosti na proces, a ne krajnji rezultat tijekom likovnih aktivnosti te opisuje „Maksimalan fokus na trud i zalaganje te zadovoljstvo svakog djeteta svojim radom, a ne na krajnji rezultat i 'pozitivno mišljenje“.

Pitanje 36.

Prema Vašem mišljenju, jesu li općenito likovne aktivnosti uspješnije i nude više dobrobiti djetetu u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?

12 odgovora

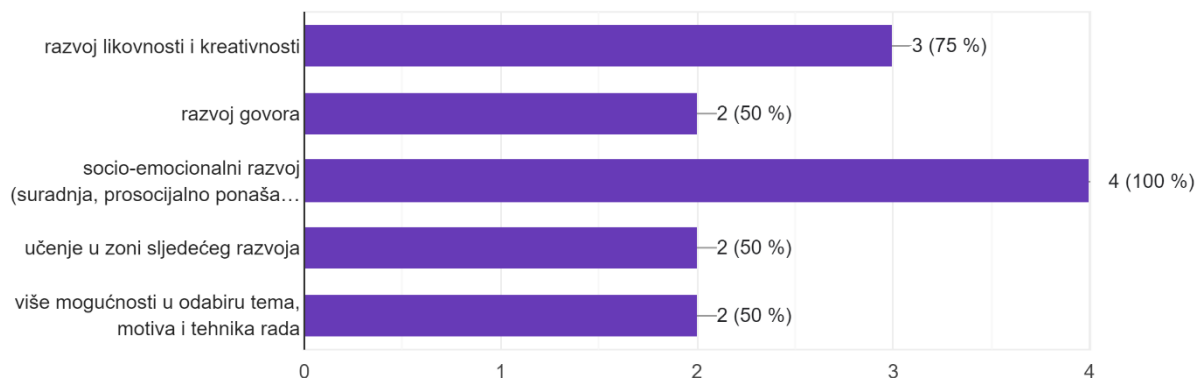

Slika 36. Grafički prikaz uspješnost likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama

Od ukupnog broja ispitanika, 66,7% ispitanika smatra da su likovne aktivnosti uspješnije i nude više dobrobiti djetetu u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine, 16,7% ispitanika smatra da su likovne aktivnosti u nekim elementima uspješnije, a u nekim ne, dok 16,7 % ispitanika nije sigurno jesu li likovne aktivnosti uspješnije u dobno mješovitim skupinama.

Pitanje 37.

Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje "u nekim elementima da, a u nekim ne", navedite koji su to elementi u kojima su likovne aktivnosti uspješni... dobrobiti za dijete u dobno mješovitim skupinama:
4 odgovora

Slika 37. Grafički prikaz elemenata uspješnosti u likovnim aktivnostima

Ispitanicima je na sljedeće pitanje „Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje „u nekim elementima da, a u nekim ne“, navedite koji su to elementi u kojima su likovne aktivnosti uspješnije i nude više dobrobiti za dijete u dobno mješovitim skupinama“ omogućen višestruki odabir ponuđenih odgovora: „razvoj likovnosti i kreativnosti“, „razvoj govora“, „socio-emocionalni razvoj (suradnja, prosocijalno ponašanje, empatija)“, „učenje u zoni sljedećeg razvoja“, „više mogućnosti u odabiru tema, motiva i tehnika rada“. Navedeno pitanje nije bilo obavezno te su na isto odgovorila četiri ispitanika. Svih četvero ispitanika (100%) izrazilo je slaganje s tvrdnjom „socio-emocionalni razvoj (suradnja, prosocijalno ponašanje, empatija)“, dok je troje ispitanika (75%) izrazilo slaganje sa sljedećom tvrdnjom: „razvoj likovnosti i kreativnosti“.

7.7. Rasprava

Provedenim istraživanjem ostvaren je planirani postavljeni cilj koji se odnosio na utvrđivanje stavove i mišljenja odgojitelja djece rane i predškolske dobi o osmišljavanju i provođenju likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na rad s djecom u homogenim skupinama te utvrditi razlike u ponašanju djece tijekom likovnih aktivnosti temeljem iskustva odgojitelja. Analizom rezultata potvrđene su prva i treća hipoteza, druga hipoteza je odbačena dok je glavna hipoteza djelomično potvrđena. Glavna hipoteza je djelomično potvrđena jer odgojitelji ne uočavaju značajnije razlike u organizaciji i provođenju likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine, no

uočavaju razlike u ponašanju djece tijekom istih. Prva hipoteza navodi da se tijekom likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama ističe uloga planiranja aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama kao najrazličitija u odnosu na homogene skupine što odgovori odgojitelja u istraživanju potvrđuju. Odbačena je druga hipoteza jer odgojitelji ne uočavaju značajnije razlike u odabiru teme, motiva, tehnike i motivacije u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine. Rezultati istraživanja potvrđuju treću hipotezu te odgojitelji potvrđuju da su socijalna ponašanja (suradnja, prosocijalna ponašanja) kod djece u dobno mješovitim skupinama razvijenija u odnosu na djecu u homogenim skupinama.

8. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog u teorijskom dijelu rada, možemo zaključiti kako organiziranje i provođenje likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama zahtijeva pomno planiranje, promišljanje tijekom organizacije, prilagodbu strategija poučavanja te individualan pristup svakom djetetu. Isto tako, rad u dobno mješovitim skupinama od odgojitelja zahtijeva educiranost, kompetentnost te poznavanje likovnih elemenata i faza likovnog razvoja djece rane i predškolske dobi kako bi mogli osigurati i omogućiti jednake mogućnosti svakom djetetu i podržati njihov cjelokupni razvoj. Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) kreativnost kao odgojnu vrijednost tijekom odgojno – obrazovnog procesa treba njegovati, poticati i razvijati različitim oblicima izražavanja i stvaranja. Provedeno istraživanje daje detaljniji uvid u posebnosti provođenja likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine te uvid u ponašanje djece tijekom istih. Kako bi se mogli donositi širi i vjerodostojniji zaključci, potrebno je provesti istraživanje na ovu temu s većim brojem ispitanika koje bi dalo bolji uvid u stvarnu situaciju rada u dobno mješovitim skupinama s ciljem osiguravanja potrebne podrške odgojiteljima i osmišljene edukacije za rad u istima.

LITERATURA

Knjige:

- 1) Belamarić, D. (1987). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga
- 2) Brešan, D. (2008). *Dječja likovna kreativnost: od prve do desete godine života*. Osijek: Učiteljski fakultet u Osijeku
- 3) Duran, M. (1994). *Igra, igrovna tradicija i neki aspekti kognitivnog razvoja*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Humanističke i društvene znanosti
- 4) Evangelou, D. (1989). *Mixed-Age Groups in Early Childhood Education*. ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Urbana IL.
- 5) Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa
- 6) Herceg, L., Rončević, A., Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa
- 7) Jakubin, M. (2001). *Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa
- 8) Katz, L. G., Evangelou, D., Hartman, J. A. (1991). *The Case for Mixed – Age Grouping in Early Education*. Washington: National Association for the Education of Young Children
- 9) Katz, L.G., McClellan D.E. (2005). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa
- 10) Lowenfeld, V., Brittain, W. L. (1964). *Creative and Mental Growth*
- 11) Malaguzzi, L. (1998). *History, Ideas, and Basic Philosophy – An Interview with Lella Gandini*, U: Edwards, C.P., Gandini, L., Forman, G. (ur.), *The Hunderd Languages of Children – The Reggio Emilia Approach Advanced Reflections*. London: Ablex Publishing Corporation, 49-97
- 12) Maleš, D. (ur.) (2011). *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju
- 13) Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: Spektar Media
- 14) Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015)
- 15) Petrović – Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje – holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor

- 16) Slunjski, E. (2008). Dječji vrtić zajednica koja uči: mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja. Zagreb: Spektar media
- 17) Slunjski, E. (2001). Integrirani predškolski kurikulum. Zagreb: Mali profesor
- 18) Slunjski, E. (2015). Izvan okvira: kvalitativni iskoraci u shvaćanju i oblikovanju predškolskog kurikulumu. Zagreb: Element
- 19) Sternberg, R. J. (1999). Handbook of Creativity. Cambridge: University Press
- 20) Škrbina, D. (2013). Art terapija i kreativnost. Zagreb: Veble commerce

Članci:

- 21) Balić – Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. „Dijete, vrtić, obitelj“, 16-17 (62-63), 2-8
- 22) Balić Šimrak, A., Šverko, I. & Županić Beniće, M. (2011) U prilog holističkom pristupu kurikulumu likovne kulture u ranom odgoju i obrazovanju. u: Žabčić, D., Balić Šimrak, A., Levačić, L., Horvat Blažinović, K. (ur.), Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju
- 23) Burić, H., Brajković, S., Karabatić, Z. (2006). Različit pogled na mješovitost. „Dijete, vrtić, obitelj“, 12 (43), 18-19
- 24) Karabatić, Z. (2006). Socijalna interakcija djece u mješovitim skupinama vrtića. „Dijete, vrtić, obitelj“, 12 (43), 2-11

Mrežne stranice:

- 25) Goldman, J. A. (1981). Participation of Preschool Children in Same- versus Mixed – Age Groups. Child Development, 52 (2), 644 – 650. Dostupno na <https://www.jstor.org/stable/1129185> (pristupljeno: 10. 3. 2023.)
- 26) Guilford, J. P. (1967). Creativity: Yesterday, today, and tomorrow. Journal of Creative Behavior, 1, 3-14. Dostupno na <https://sci-hub.se/10.1002/j.2162-6057.1967.tb00002.x> (pristupljeno: 10. 3. 2023.)
- 27) Hamilton, M., Stewart, D. (1977). Peer models and language acquisition. Merročč-Palmer Quarterly, 23, 45 – 55. Dostupno na <https://www.jstor.org/stable/23083896> (pristupljeno: 10. 3. 2023.)
- 28) Jaquith, D. B. (2011). When is Creativity? Intrinsic Motivation and Autonomy in Children's Artmaking. „Art Education“, 1 (64), 14-19. Dostupno na <https://www.jstor.org/stable/23033947> (pristupljeno: 10. 3. 2023.)

- 29) Lougee, M. D., Grueneich, R., Hartup, W. W. (1977). Social Interaction in Same and Mixed – Age Dyads of Preschool Children. *Child Development*, 48 (4), 1353 – 1361. Dostupno na <https://www.jstor.org/stable/1128493> (pristupljeno: 10. 3. 2023.)
- 30) Mounts, N. S., Roopnarine, J. L. (1987). Social – Cognitive Play in Same – Age and Mixed – Age Preschool Classrooms. *American Educational Research Journal*, 24 (3), 463 – 476. Dostupno na <https://www.jstor.org/stable/1163120> (pristupljeno: 10. 3. 2023.)
- 31) Novaković, S. (2015). Preschool Teacher's Role in the Art Activities of Early and Preschool Age Children. *Croatian Journal of Education*, 17 (1), 153-163. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/137685> (pristupljeno: 1. 4. 2023.)
- 32) Slavin, R. E. (1987). Developmental and Motivational Perspectives on Cooperative Learning: A Reconciliation. *Child Development*, 58 (5), 1161 – 1167. Dostupno na <https://www.jstor.org/stable/1130612> (pristupljeno: 10. 3. 2023.)

FOTOGRAFIJE

- Fotografija 1. Primanje i pružanje pomoći (osobna arhiva)
- Fotografija 2. Primanje i pružanje pomoći (osobna arhiva)
- Fotografija 3. Dječji crteži ljudske figure na privjescima za ključeve (osobna arhiva)
- Fotografija 4. Samoinicirana likovna aktivnost (osobna arhiva)
- Fotografija 5. Izrada ljudske figure u pokretu (osobna arhiva)
- Fotografija 6. Izrada ljudske figure u pokretu (osobna arhiva)
- Fotografija 7. Dječak, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 8. Djevojčica, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 9. Djevojčica, 5 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 10. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 11. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 12. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 13. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 14. Dječak, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 15. Dječak, 7 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 16. Slikanje prema promatranju (osobna arhiva)
- Fotografija 17. Slikanje prema promatranju (osobna arhiva)
- Fotografija 18. Slikanje prema promatranju (osobna arhiva)
- Fotografija 19. Slikanje prema promatranju (osobna arhiva)
- Fotografija 20. Djevojčica, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 21. Djevojčica, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 22. Djevojčica, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 23. Djevojčica, 5 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 24. Djevojčica, 5 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 25. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 26. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 27. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 28. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 29. Izrada lutke (osobna arhiva)
- Fotografija 30. Izrada lutke (osobna arhiva)

- Fotografija 31. Suradnja djece (osobna arhiva)
- Fotografija 32. Suradnja djece (osobna arhiva)
- Fotografija 33. Dramatizacija priče (osobna arhiva)
- Fotografija 34. Dječak, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 35. Djevojčica, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 36. Dječak, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 37. Djevojčica, 3 godine (osobna arhiva)
- Fotografija 38. Djevojčica, 5 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 39. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 40. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)
- Fotografija 41. Djevojčica, 6 godina (osobna arhiva)

PRILOZI

*Anketni upitnik

Poštovane odgojiteljice i odgojitelji,

upitnik pred vama odnosi se na vaša iskustva provođenja i organiziranja likovnih aktivnosti u dobnu mješovitim skupinama. Ovim putem vas molim da ispunite upitnik u svrhu istraživanja za diplomski rad „Likovne aktivnosti u dobnu mješovitim skupinama“. Istraživanje je anonimno i dobrovoljno, a dobiveni rezultati koristit će se isključivo u znanstvene svrhe. Daljnje ispunjavanje upitnika smatra se vašim pristankom na istraživanje.

Hvala vam,

Melani Varga

1. Koliko godina iskustva imate u radu s djecom u dobnu mješovitim skupinama?

- manje od 5 godina
- od 5 do 10 godina
- od 10 do 15 godina
- od 15 do 20 godina
- više od 20 godina

2. Koliko godina iskustva imate u radu s djecom u homogenim skupinama?

- nemam iskustva
- manje od 5 godina
- od 5 do 10 godina
- od 10 do 15 godina
- od 15 do 20 godina
- više od 20 godina

3. Koji je dobní raspon djece u Vašoj skupini?

- od 3 do 6 godina i starija
- od 4 do 6 godina i starija
- od 5 do 6 godina i starija
- _____

4. Kojá dob djece prevladáva u Vašoj skupini?

- od 3 do 5 godina
- od 5 do 7 godina

5. Prilagođavaju li se likovne aktivnosti dobi djece kojih je brojčano više u mješovitoj skupini?

- da (mlađe djece je više od starijih)

- da (starije djece je više od mlađih)
- ne (mlađe djece je više od starijih)
- ne (starije djece je više od mlađih)

6. *Ograničen/a sam u odabiru tema za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine.*

Slazem se

Ne slazem se

7. *Ukoliko smatrate da ste ograničeni u odabiru tema za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama, navedite razloge zbog kojih smatrate da je to tako:*

- zbog različitih interesa mlađe i starije djece
- zbog različitog dosadašnjeg iskustva mlađe i starije djece
- zbog različitih spoznaja o okolini i svijetu mlađe i starije djece
- zbog različitih psihofizičkih sposobnosti mlađe i starije djece
- _____

8. *Ograničen/a sam u odabiru motiva za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu a homogene skupine.*

Slazem se

Ne slazem se

9. *Ukoliko smatrate da ste ograničeni u odabiru motiva za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama, navedite razloge zbog kojih smatrate da je to tako:*

- zbog različitih interesa mlađe i starije djece
- zbog različitog dosadašnjeg iskustva mlađe i starije djece
- zbog različitih spoznaja o okolini i svijetu mlađe i starije djece
- zbog različitih psihofizičkih sposobnosti mlađe i starije djece
- _____

10. *Provođenjem likovnih aktivnosti u dobno mješovitim skupinama najzastupljeniji motivi su:*

- vizualni
- nevizualni
- likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj

11. *Ograničen/a sam u odabiru tehnika za likovne aktivnosti u dobno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine.*

Slazem se

Ne slazem se

12. Ukoliko smatrate da ste ograničeni u odabiru tehnika za likovne aktivnosti u dobnom mješovitim skupinama, navedite razloge zbog kojih smatrate da je to tako:

- zbog različitog dosadašnjeg iskustva mlađe i starije djece s određenim tehnikama
- zbog različite razine poznavanja tehnika mlađe i starije djece
- zbog različitih psihofizičkih sposobnosti mlađe i starije djece
- _____

13. Djeci u dobnom mješovitim skupinama nudim više tehnika za isti zadatak tijekom likovnih aktivnosti s ciljem individualiziranog pristupa djeci različite dobi.

Slažem se

Ne slažem se

14. Nakon zajedničke motivacije djeci u dobnom mješovitim skupinama prilagođavam najavu zadatka na jednostavniji i složeniji način s obzirom na uzrast.

Slažem se

Ne slažem se

15. U kreiranju likovne motivacije, odabiru motiva, teme i tehnika prilagođavam se više starijoj djeci.

Slažem se

Ne slažem se

16. Koja se metoda u motivaciji za likovnu aktivnost, prema Vašem mišljenju, najviše razlikuje u radu s djecom dobnom mješovitih skupina u odnosu na homogene skupine?

- analitičko promatranje
- metoda razgovora
- metoda usmenog izlaganja
- metoda rada s tekstom
- metoda likovnog scenarija
- demonstracija
- metoda igre
- metoda estetskog transfera

17. Koji je najučestaliji način rada koji provodite tijekom likovnih aktivnosti u dobnom mješovitoj skupini?

- po promatranju
- nakon promatranja
- po sjećanju
- po zamišljanju
- po izmišljanju

18. Najučestaliji oblik rada koji provodite tijekom likovnih aktivnosti u dobnom mješovitoj skupini je:

- individualni rad
- radu paru
- grupni rad

19. Tijekom likovne aktivnosti u dobnno mješovitim skupinama istovremeno su uključena djeca svih uzrasta.

Slažem se

Ne slažem se

20. Tijekom stvaralačkog procesa u dobnno mješovitim skupinama djeca su grupirana na mlađe i starije te sjede za odvojenim stolovima.

Slažem se

Ne slažem se

21. Tijekom stvaralačkog procesa u dobnno mješovitim skupinama djeca se grupiraju slobodno i samostalno neovisno o dobi.

Slažem se

Ne slažem se

22. Tijekom stvaralačkog procesa u dobnno mješovitim skupinama uočavam visoku razinu suradnje među djecom.

Slažem se

Ne slažem se

23. Djeca spontano pomažu jedni drugima u tehničkim postupcima koje iziskuje zadani likovni zadatak (tehnika, pribor za rad, sanjeti).

Slažem se

Ne slažem se

24. Djeca tijekom stvaralačkog procesa komuniciraju i dijele likovne materijale međusobno (npr. jedno ljepilo ima dvoje djece).

Slažem se

Ne slažem se

25. Tijekom likovne aktivnosti uočavam uskraćenost starije djece u odnosu na mlađe koja se očituje u postavljanju jednostavnijih likovnih zadataka te ponovljajućim tehnikama i motivima.

Slažem se

Ne slažem se

26. Tijekom likovne aktivnosti uočavam nepovoljniji položaj mlađe djece u odnosu na starije koji se očituje u zahtjevnosti likovnih zadataka koji su prilagođeni starijoj djeci.

Slažem se

Ne slažem se

27. Mlađa djeca u dobnno mješovitim skupinama pokazuju bolje rezultate rada i brže se likovno razvijaju, u odnosu na vršnjake u homogenim skupinama.

Slažem se

Ne slažem se

28. Starija djeca u dobnno mješovitim skupinama tijekom likovnih aktivnosti razvijaju prosocijalna ponašanja, empatiju, samopouzdanje i samoregulaciju brže od vršnjaka u homogenim skupinama.

Slažem se

Ne slažem se

29. Tijekom stvaralačkog procesa u dobnno mješovitoj skupini primjećujem kako mlađa djeca oponašaju i pokušavaju kopirati stariju djecu.

Slažem se

Ne slažem se

30. Djeca se ponašaju drugačije tijekom likovnih aktivnosti u dobnno mješovitim skupinama u odnosu na djecu u homogenim skupinama.

Slažem se

Ne slažem se

31. Ukoliko se slažete s prethodnom tvrdnjom, navedite u kojim se segmentima vidi razlika u ponašanju djece:

---

32. Koja uloga odgojitelja se prema Vašem mišljenju najviše ističe i razlikuje u dobnno mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?

- osigurati poticajno okruženje i materijale
- planiranje likovnih aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama
- dokumentiranje stvaralačkog procesa
- integracija likovnih aktivnosti s drugim metodičkim područjima
- poticanje kreativnosti
- nešto drugo: _____

33. Na koje načine, kojim postupcima potičete dječje likovno stvaralaštvo u dobnno mješovitim skupinama?

- omogućavanjem pristupa različitim likovnim materijalima
- ponudom različitih likovnih tehnika
- pružanjem mogućnosti za samostalno i slobodno stvaranje
- individualnim pristupom
- planiranjem aktivnosti u skladu s razvojnim potrebama i dobi djece
- prihvaćanjem i uvažavanjem autentičnog likovnog izraza djece
- osiguravanjem vremena i prostora za likovne aktivnosti
- poticanjem razvoja svih osjetila
- poticanjem razvoja divergentnog mišljenja
- integracijom likovnih aktivnosti s drugim metodičkim područjima
- postavljanjem poticajnih pitanja tijekom motivacije i stvaralačkog procesa
- nenametljivim potvrđivanjem vrijednosti dječjeg likovnog rada (potvrda djetetu, povratna informacija i poticaj za daljnje stvaranje npr. „Sviđa mi se kako si se dosjetio ovoga, vrlo je maštovito i drugačije.”)
- nešto drugo: _____

34. Zaokružite neke od navedenih postupaka koje prakticirate tijekom dječjeg likovnog stvaralaštva u dobnu mješovitim skupinama.

- Poučavam djecu.
- Ispravljam dječje oblike.
- Naglašavam vrijednosti dječjeg likovnog rada pred drugom djecom u skupini.
- Procjenjujem dječje likovne radove pred ostalom djecom.
- Inzistiram na urednosti i preciznosti sve djece.
- Ništa od navedenog.

35. Temeļjem Vašeg dosadašnjeg iskustva rada s djecom mješovite dobi, koje su posebnosti provođenja likovnih aktivnosti u dobnu mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?

---

36. Prema Vašem mišljenju, jesu li općenito likovne aktivnosti uspješnije i nude više dobrobiti djetetu u dobnu mješovitim skupinama u odnosu na homogene skupine?

- da
- ne
- ne znam
- u nekim elementima da, a u nekim ne

37. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje „d) u nekim elementima da, u nekim ne“, navedite koji su to elementi u kojima su likovne aktivnosti uspješnije i nude više dobrobiti za dijete u dobnu mješovitim skupinama:

- razvoj likovnosti i kreativnosti
- razvoj govora
- socio-emocionalni razvoj (suradnja, prosocijalno ponašanje, empatija)
- učenje u zoni sljedećeg razvoja
- više mogućnosti u odabiru tema, motiva i tehnika rada
- nešto drugo: _____

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Ja, Melani Varga, izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Melani Varga